

yazi ağacı

kültür | sanat | edebiyat

ÜCRETSİZ İKİ AYLIK DERGİ EYLÜL-EKİM 2021 SAYI: 3 ISSN 2757-8917

YAŞAR KEMAL

“İnsanlık öldü mü?” dedi.
“Yok,” dedi, “Ölmedi, ölmedi ama
bir şeyler oldu, başka bir yerlerde
sıkıştı kaldı herhalde.”

DOSYA KONUSU: DOĞA VE EDEBİYAT

ALİSA VERA, BEGÜM ŞAHBUDAK, BERNA K. DOĞAN, BİRSEN ERTAN, DENİZ ZEKA,
GONCA DUT, FERİDUN ANDAÇ, HAKAN YAMAN, M. YÜCEL İNCE, MELTEM KILIÇ, IRMAK ERKAN,
SANİYE KISAKÜREK, SEMA ESEN, SELDA SALMAN ACAR, SİBEL OĞUZ, PELİN ŞANLI,
YELDA BAŞARAN, Z. SEVEN RAZGIRAT

Ücretsiz İki Aylık Dergi Eylül – Ekim 2021 Sayı: 3

DANIŞMANLAR

FERİDUN ANDAÇ – HAYDAR ERGÜLEN

YAYIN KURULU

BERNA KUTLAR, FULYA EYİLİK, IRMAK ERKAN, MUHAMMET ERDEVİR,
SANİYE KISAKÜREK, ZEYNEP YOLCU

EDİTÖRLER

ARZU TANRIVERDİ, BEGÜM ŞAHBUDAK, BERNA KUTLAR DOĞAN
DENİZ ZEKA, E. ZERRİN BİLİCİ, HAKAN YAMAN, ZELİHA TAMER UÇAR

KAPAK FOTOĞRAFLARI

ÖN: SELDA SELMAN ACAR – ARKA: HAKAN YAMAN

KOORDİNATÖR
ZEYNEP YOLCU

SOSYAL MEDYA VE TASARIM
MUHAMMET ERDEVİR –PRELÜT CREATIVE

MALİ İŞLER
ALİSA VERA

İLETİŞİM SORUMLUSU
PALİN ERKAN

İLETİŞİM

yaziagaci@yandex.com

Instagram - Facebook

Blog: https://yaziagacidergi.blogspot.com/

***YAZILARDAN ESER SAHİBİ SORUMLUDUR.**

***Dergi, Butik Global atölye katılımcılarının çalışmalarına yer vermektedir.**

YAYIN SAHİBİ/İMTİYAZ SAHİBİ
Zeynep Yolcu
ISSN 2757-8917
2 Ayda Bir
Yönetim Adresi: Güngören/İstanbul

BASKI
ŞENAY VARLIOĞLU AKDAMAR
MERKEZ MAH. HAYDARPAŞA SOK. 12/5 KÜÇÜKKÖY/GOP/İSTANBUL
Gsm: 5364818223 / senayvarlioglu@gmail.com
Sertifika No: 41706

YAZI AĞACI OKURLARINA

“Nereden gelirse gelsin; dağlardan, kuşlardan, denizden, insandan, hayvandan, ottan, böcekten, çiçekten. Gelsin de nereden gelirse gelsin! ... Bir hişt sesi gelmedi mi fena! Geldikten sonra, yaşasın çiçekler, böcekler, insanoğulları...”

Sait Faik’in de öyküsünde yazdığı gibi, bir Hişt! sesiyle çoğaldık. Yazı Ağacı’mız büyüdü, büyüyor. Dallanıp budaklanıyor. Çiçeklendi. Meyvelerini vermeye başladı.

Butik Global Atölye öğrencilerinin çıkardığı dergimiz Yazı Ağacı, yeni sayısında yürüyerek yazmayı seven Yaşar Kemal’i bu sayının yazarı olarak seçti. Edebiyat da bir yolculuk değil midir zaten!

Geçtiğimiz yaz mevsiminde yaşadığımız orman yangınları bütün ülkeyi bir hayli üzdü. Bu olaylardan hareketle konumuz Doğa ve edebiyat.

Süregelen pandemi bizlere edebiyatın insanları yalnızlıktan uzaklaştırdığını hissettirdi. Atölyeler, online eğitimlerin yaygınlaşması birbirinden uzakta ama aynı ortak paydada buluşabilen insanların biraraya gelmesine vesile oldu. Atölye öğrencilerinin çıkardığı Yazı Ağacı dergimiz de bu anlamda bir ilk olma özelliğini göstermektedir.

SANIYE KISAKÜREK

TAŞIYAN BİR DİLİN USTASI: YAŞAR KEMAL

Mayıs 1951, Yaşar Kemal'in Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmaya başlayan Anadolu röportajlarının ilkinin tarihidir.

Onu, Cumhuriyet gibi bir gazetede röportajlar yayımlamaya yönelten kuşkusuz gazetecilik deneyimi değildir. Çünkü Yaşar Kemal, Kemal Sadık Göğceli olarak öyküler yazmakta, yazdığı şiirleri dergilerde yayımlamakta, bir de Çukurova'da derlemeler yapmaktadır.

Yazdığı öyküleri, yazarlığını, o günlerde Adana'da (sürgünde) bulan Arif Dino yakından izlemekte. Onun önünün açılması, yazı hayatına adım atabilmesi için birinin öncül olması gerek. Arif Dino, ondaki "cevher"i farkındadır.

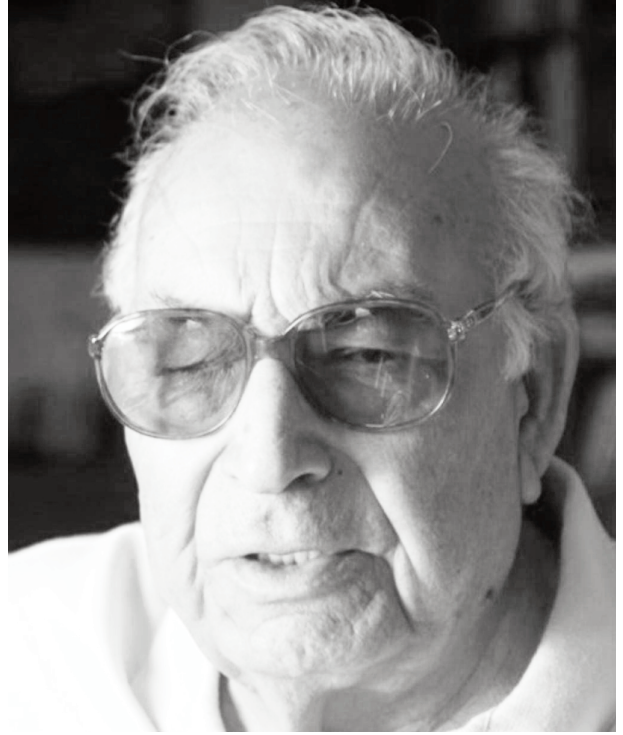
Yaşar Kemal, o günlerde, "Pis Hikâye"; "Bebek" ve diğerlerini yazmıştır. Arif Dino, onun anlatımcılığına güvenir. Ne yapar eder Cumhuriyet'te Nadir Nadi'ye söz eder Dino, Yaşar Kemal'den. Sonrasını Yaşar Kemal'den dinleyelim:

"Sonunda Arif Bey benim hikâyeleri koltukladı, nadir Nadi'yle gitti. Aradan ne kadar bir süre geçti, şimdi aklımda yok. Arif Bey, bana: 'Git Nadir Nadi'ye seninle konuşmak istiyor,' dedi. Ben de gittim, Nadir Bey beni hemen işe aldı, Doğan Bey'e gönderdi. Onunla da konuştuk. Ben hemen o gün Doğu Anadolu'ya röportaj yapmaya yola çıkmak için hazırlıklara giriştim. Röportajdan üç ay kadar sonra döndüm. Yazılarım Cumhuriyet'te yayımlanmış, ilgi çekmeye başlamıştı." (1)

Folklor derlemeleri, şiirler, öykülerle edebiyata adım atan Yaşar Kemal'in yazarlığında röportajlar yazmaya başlamasını romancılığı için zenginleştirici bir kaynak olarak görmek gerekir.

Öyle ki; röportaj yazarlığı, onun romancılığının hazırlık evrelerinden birin oluşturur.

Çocukluğu, ilköğretim yılları Çukurova'da geçer. Kuşkusuz, ileride, romancılığının "anakara"sı olacak bu coğrafya tek

bir yer olarak belirleyicilik kazanmaz. İşte onun gezindiği yurt coğrafyası, bir zaman sonra, bu "anakara"nın biçimleyicisi olacak; bir romancının roman dünyasının taşıyıcı öğelerini kurmasına kapılar aralayacaktır.

Yaşar Kemal, bu anlamda, bir görme ustasıdır, yalnızca dil/anlatı ustası değil.

İşte röportaj yazarlığının en önemli yanı da budur. Kendi deneyimiyle; "Röportaj bir yaratmadır. Gerçeğe, gerçeğin, yaşamın özüne yaratılmadan varılmaz. Yaratmadan hiç kimse hiçbir şekilde gerçeği yakalayamaz, yakalarsa da karşısına kine anlatamaz."

Gerçeği yakalamanın yolunun görmek eyleminden geçtiğinin bilincinde bir yazardır Yaşar Kemal. Görmenin dili/anlamı/yordamını kurmada taşıyıcı olan dilin ne anlama geldiğini de bilir. Bu salt sezgisel bir bilme/duyuş değildir kuşkusuz. Gözlemdir esas olan, size görmenin dilini kurduran.

Yaşar Kemal'in röportaj yazarlığını asıl önemseten de budur.

O, Anadolu'ya röportajlar yapmaya çıkarken, "Bu Diyarı Baştan Başa" adını vereceği bir dizi röportajını oluşturmaya bir görme/kendini verme/tutkulu yazma yolculuğu ile başlar... Şöyle der:

"Hemen şunu söyleyeyim ki, herhangi bir röportajıma bir roman kadar çalıştım. Çoğunlukla dizi röportajlar yaptım. İkinci yaptığım dizi röportaj kaçakçılardır. Güney sınırlarımızdaki kaçakçılığı konu almıştım. Gittim, üç aydan fazla bir süre kaçakçılar arasında bir kaçakçı gibi yaşadım. Onların korkularına, acılarına, sevinçlerine, varlıklarına yokluklarına katıldım."

Bununla da, bize, Yaşar Kemal şunu gösteriyor; görme yolculuğu denen şey, bir yazar için uzaktan bakış/gözleyiş değildir. Onu anlatılarında "sahici" kılan budur. Dönüştürdüğü gerçeğin dilini kurmadaki ustalığı ise; işte o gözlemlerinin yeni birde varolmasıdır.

Onun gerçeğe varma düşüdü de diyebiliriz röportajlarına. Gördüklerinin/tanıklıklarının ötesine geçen bir bakışı kuşanmasında yurt/insan gerçeğine yakından bakma biçimini anlatır her bir dizi röportajı. Yaşam duygusunu önceleyerek gittiği her yerde bir yazar gibi değil; bir görme ustası olarak davranır, sezgisel yolculuğunun gözeneklerini açar ve anlamaya çalışır... çünkü, bilir ki, insan gerçeğine varmanın tek yolu onu anlamaktır. Ama yaşadıklarından soyutlayarak değil, o yerin/doğanın/duyusun gerçeğinden geçerek onu anlamak...

Bu bağlamda Yaşar Kemal röportajlarına diğer röportaj yazarlarından/yazarlığından farklı kılan da budur. Örneğin; çağdaşı Fikret Otyam da usta bir röportaj yazarıdır. Ama onun tanıklığında öfke, yer yer sevecenlik, kendine has dili/bakışı vardır; abartısını politik söylemini yansıtır yer yer...Bırakır sözcüklerini nereye giderse gitsin dercesine. Oysa Yaşar Kemal yazısını/anlatımını denetler; ayıklayıcı bir gözü vardır taşıyıcı dilinde.

1951'de Cumhuriyet gazetesinde başlayan, yaklaşık on yıl süren röportaj yazarlığında Anadolu'nun birçok yerini gezip görerek, birçok sorunla yüzleşerek bunları yazmayı öncelemiştir.

"Bu Diyarı Baştan Başa! Adını vererek bir araya getirdiği Cumhuriyet röportajları [1951-1958] (2) hem türsel olarak "röportaj"a yeni bir bakış açısı, zenginlik getirmiştir; hem de, imlediğim gibi, onun romancılığının "anakara"sının ana

izleklerinin oluşmasında etkileyici olmuştur.

Röportajı bir edebi tür olarak görmesini de buna bağlayabiliriz:

"Röportaj bir edebiyat dalı sayılmak ne, röportaj bal gibi edebiyattır. Onu haberdan ayıran nitelik onun edebiyat gücüdür."

İleriki basımlarında konularına göre ayrıştırarak, gene aynı başlık altında dört kitap haline (3) getirdiği bu röportajları Yaşar Kemal'in dil ustalığını göstermesi açısından da önemli bir birikimdir. Onun edebiyatımıza taşıdığı zenginliğin belki de başlama noktası olarak okumalı bunları.

Röportaj yazarlığının 60. Yılında derlenen seçkide (4) yer alan röportajlarını okurken de o büyümlü anlatımın, insan/doğa/yaşam gerçekliğine bakışın ustalıklı yanlarını bulmaktayız.

(1) Baldaki Tuz, Yaşar Kemal, "Cevat Fehmi Başkut İçin", 1974, Cem Yay. s. 394-99

(2) Bu Diyar Baştan Başa, Yaşar Kemal, 1976, Cem Yay., 640 s.

(3) 1.Peri Bacaları, 2. Denizler Kurudu, 3.Nuhun Gemisi,

4.Bir Bulut Kaynıyor (1985, Toros Yayınları)

(4) Röportaj Yazarlığında 60 Yıl, Yaşar Kemal, 2011, YKY, 306 s.

BENİM KAHRAMANLARIM YARALI İNSANLAR,” DİYOR USTA YAZAR. “VE HAYAT MÜCADELELERİNDEN VAZGEÇMEYEN İNSANLAR. ŞUNA HEP İNANIRIM; HAYAT, MUTLUKUTAN DEĞİL MUTLULUK ÂNLARINDAN İBARETTİR. BİZİ HAYATA BAĞLAYAN BU ANLARI KIYMETİNİ EN ÇOK, BÜYÜK MUTSUZLUKLARI YAŞAYANLAR BİLİR.”

Mario Bey pandemi dönemi nasıl geçti?

Pandemi döneminin en güzel yanı; mekanın sınırlarını aşma şansına eriştik. Çevrim içi atölyelerde dünyanın her yerinden konuklarımız oldu. Hoş birlikteliklerin doğduğu atölyeler düzenledik. Pandemi ilerleyen yıllarda farklı eğitim şekillerinin ortaya çıkabileceğini gösterdi. Ortaokul ve lisede yüzyüze eğitim devam edebilir ve etmeli de, ancak yüksek öğretimde bazı dersler çevrim içi olabilir. Öğrenci istediği üniversiteden, istediği hocadan ders alabilir. Bu da zamanla hocaların önemini artırır.

Mekan otoritesini yitirdi değil mi ?

Kesinlikle mekandan çok, üniversiteden çok ders almak istediği konudaki en iyi hocayı bulacak. İş daha da büyürse uluslararası hocalardan da dersler alınabilir ve transcrip-tinde “Şu hocalardan ders almıştır.” diye yazar.

Mario hocam “Mutsuz geçen çocukluğum sayesinde yazar oldum.” diyorsunuz. Yalnız bir çocuk olduğunuz için mi farklılıklarınızı keşfettiniz, farklı olduğunuz için mi yalnız bir çocuktunuz? Bu yazarlık serüveninizi nasıl etkiledi?

Bu soru sık sık karşıma çıkıyor. Aslında hepsi birbirinin içine girmiş duygu durumları ve kavramlar. Siz birer ihtimal olarak getirdiniz ama hepsi doğru. Çok karmaşık bir durum bu. Benim kendimi mutsuz bir çocuk olarak hissetmemin, hatta mutsuz bir ergenlik dönemi geçirmiş olmamın sebepleri çok. Sebeplerinden biri uyumsuz bir insan olmamdı. Çevre-

siyle uyum sağlayabilen biri değildim. Ayrıca ben tek çocuğum, bu insan kendi kendine yetmeyi öğretiyor. Öte yandan bazı zor günlerinizde hiç kimseyle hiçbir şeyinizi paylaşmıyorsunuz. Annem, babam hiç kimseye zararı olmayan insanlardı, ama ben onlarla hiçbir şeyimi paylaşamadım. Aramızda bir kopukluk vardı. Kötü niyetten değil, ama kopuktuk birbirimizle. Onların hayata bakışlarını tasvip etmiyordum. Beni yeterince anlayamadıklarını düşünüyorum. Yalnız ve uyumsuz olunca arkadaşlık ilişkileri kötü oluyor. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra kendime şunu söylüyorum, meğerse tüm bunlar bana verilmiş bir armağanmış, çünkü böyle olmasaymış yazar olmak aklımın köşesinden bile geçmeyecekti. Lisede bayağı iyi bir okur olmaya başlamıştım. Okumayı çok seviyordum, fakat o zamanlar hayatımı yazarlık üstüne kurmayı düşünmüyordum. Bazı şartlar bir araya geldi. Birdenbire kendimi öyküler yazarken buldum. Ayrıca kendini yabancı hissetmek, bireysel olarak o yabancılığı yaşıyorsun içinde bulunduğunuz toplumda. Bir de benim farklı bir kültürden geliyor oluşum, onun getirdiği bir mesafe ve hep böyle acabalarla büyümek. Sizlerin evlerinde oldu mu şimdi söyleceğim durum? Evde bir şeyler konuşuluyor ve sonra bir çocuğa, bir ergene telkin geliyor sakın evde konuşulanı dışarda söyleme. Bu son derece iyi niyetli ve kendini korumak için söylenmiş sözler. Hiçbir kötü niyetleri yoktu, ama çocuk olarak bunu fark edemiyorsun, garip bir duygu. İspanyolca, Fransızca konuşuluyor evde çocuk olarak şaşıryorsun ne konuşuluyor evde neden söy-

lemeyeyim. Bütün bunlar bir duyarlılık oluşturuyor, yazarlığa başlamamın sebepleri bunlardı. Sonra görüyorsun ki edebiyat yaralarını sarıyor insanın. Yazarlık benim için bir seçim olmadı bir kader oldu.

Mario hocam “Memleket nere?” diye sorsak size. Bunu merak ediyoruz, çünkü size İstanbul yazarı da deniliyor. Eserlerinizin coğrafyası neden İstanbul?

Bunu çok hoş bir anımla anlatayım. Birgün bindim taksiye Üsküdar’dan Moda’ya gideceğim. Saat bayağı ilerlemiş. Şöförle biraz konuştuk, “Hayrola nereden?” dedi koyu bir Karadeniz aksanıyla. “Dersten” dedim. “Nerede hocasın?” dedi. Söyledim. “Memleket neresi?” dedi. “İstanbul” dedim. “Bırak ya.” dedi. “Valla billa İstanbulluyum.” dedim. “Biz Fatih Sultan Mehmet’ten sonra İstanbul’a geldik.” dedim. “Aslın ne aslın?” dedi. Baktım kurtuluş yok “Biz Endülüs göçmeniyiz.” dedim. “Hah işte gördün mü?” dedi. Bunu söyledim rahatladı.

Bu açıdan bakıldığında çok köklü, çok derin bir İstanbul kültürüyle de büyüdüm. Hayatın içinde olan bir şey benim için. Düşünün ki kuşaklar boyu bir İstanbulluluk kültürü var. Bana neden hep İstanbul’u yazıyorsun diyorlar? Ben de şöyle soruyorum Dostoyevski’ye neden sadece Sen Petersburg’u anlatıyor, ya da James Joyce’a neden sadece Dublin’i anlatıyor diye soruyor musunuz? En iyi İstanbul’u biliyorum. Haliyle bu açıdan bakıldığında benim bütün öykülerimin ve romanlarımın İstanbul’da geçmeleri kaçınılmazdır. İstanbul’dan sonra en iyi bildiğim şehir hangisi diye soracak olursanız Paris derim, ama ben Paris’i neden anlatayım. Balzac ve Marcel Proust anlattıktan sonra. Haliyle insanın nereyle sıkı, köklü bir bağı varsa orayı anlatır. Bir yazarın da bu kaderidir. Yazı atölyelerinde yazmaya yeni başlayan öğrencilerim nereden başlayalım anlatmaya derler. Ben en iyi bildiğinizden başlayın derim. En iyi kendinizi biliyorsanız, kendinizi anlatın derim onlar da hocam kendimizi anlatsak kimi ilgilendirir ki derler. Ben de o zaman diyorum ki Tezer Özlü kendisini anlatmıştı, sadece kendisini anlatmıştı. Herkes okudu onu.

Yazmak için sizi neler heyecanlandırıyor? Oturduğunuz bir parkta, tramvay beklediğiniz durakta nelere dikkat edersiniz? Gözlemleriniz bir yerlerde birikir mi?

Evet söylediğiniz gibi her yerde herhangi biri benim ilgimi çekebilir. Örneğin bir kadın, bir adam yaşı ne olursa olsun. Masaların birinde tek başına oturuyor. Her taraf kalabalık. Herkes birbiriyle beraber ve o kişi tek başına. Neden tek başına diye sorarım kendi kendime. Oradan bir şey hayal etmeye çalışırım. İsterseniz yazma sürecini bir örnekten yola çıkarak somutlaştıralım. Epey oluyor beş altı yıl önce Kadıköy’de Osmanağa caminin hemen önündeki tramvay durağındayım sırada bekliyorum. Tramvaya bineceğim ve Moda’ya gideceğim. Arkamda bir adam var, onun arkasında bir

adam daha var. O adamı anlatayım size. Kara, kuru biraz çelimsiz yüzünden alkolle ilişkisinin bayağı iyi olduğu anlaşıyor ve elinde yıpranmış, eski bir keman çantası var. Hepsisi bu kadar. Şimdi bu görüntü bana bir hikaye yazdırdı. Adam hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Tek başına görmek yeterli değil, ama gördükten sonra o hikayeyi bulabilmek için bir geçmiş lazım. O geçmiş nasıl inşaa ediliyor. İki yoldan. Bir yaşadıklarınız, hayat tecrübeniz. İki okuduğunuz kitaplar. O yüzden bir yazarın kendisini yetiştirebilmesi için hem hayatın içinde olması gerek hem de bol bol okuması. Okumanın da yaşamının da sınırı yok.

Yazar dediğimiz kişi nasıl bir tiptir Mario hocam?

Yeşilçam filmlerde gördüğümüz ipek ropdöşambırlı yalıda yaşayan bir tip değildir. Yazar dediğimiz hayatın içindedir. Çay bahçesinde de oturur, alışveriş de yapar. İcabında tramvay kuyruğunda bekler, vapura biner, dayak yer, yazar budur. Hayatın içinde olacaksın. Rahmetli Ferhan Şensoy’la birgün sohbet ederken “Abi bu esprileri nereden buluyorsun?” demiştim. O da “Oğlum bunları uydurmuyoruz geziyoruz, görüyoruz.” demişti. Dolayısıyla bunları yaşadığınızda o hikayeleri inşa edebilirsiniz.

Fransız dilinden mezunsunuz, Fransızca yazsaydınız bir dünya yazarı olma konusunda işiniz daha kolay olurdu. Neden Türkçeden başka bir dilde yazmayı tercih etmediniz?

2012 yılında “İstanbul Bir Masaldı” Fransızcaya çevrildi. Fransa’da yayınlandı. O benim için çok büyük bir sevinçti, çünkü Fransızcayla çok özel bir bağım var benim. Ben sadece okulda öğrenmedim Fransızca’yı evde öğrendim. Anneannemin, dedemin evinde Fransızca konuşulurdu. Dolayısıyla ben dünyaya gözlerimi Fransızca açtım. Türkçeden önce Fransızca öğrendim.

Ne annem ne anneannem ne de dedem hayattaydı. “İstanbul Bir Masaldı” yayımlandığında. Görmelerini çok isterdim. Bu nedenle çok özel bir durumdu benim için. O günlerde Fransa’daki yayıncım bir şıklık yaptı ve iki gazeteciyi benimle röportaj yapmak için İstanbul’a gönderdi. Biz de o gazetecilerden biriyle Baylan pastahanesinde oturduk uzun uzun konuştuk. Sonra ses kayıt cihazını kapattı. “Şimdi size bir soru soracağım, ama istemezseniz, bu soruyu sorulmamış kabul edebilirsiniz. Röportajımda kullanmayabilirim.” dedi. Merak ettiği için sorduğunu söyledi ve “Neden Fransızca yazmadınız?” dedi. “Onca yıl beklediniz kitaplarınız yabancı dillere çevrilsin diye çok daha kolay dünya yazarı olabilirdiniz. Çok daha çabuk olabilirdiniz.” dedi. Ben de kendisine şu cevabı verdim. “Fransızca yazabilirdim, Fransızcam Marcel Proust kadar bir Fransızca değil, tüm bu yazarları okuduğum için söylüyorum ama Balzac kadar bir Fransızcam var. Dolayısıyla yazabilirdim ama sana başka bir şey söyleyeyim. Hangi dilde ilk aşkı ve ilk kadını yaşamışsan, hangi dilde çocuk

ken top oynamışsan, hangi dilde çok öfkелendiğinde küfrediyorsan o dil senin dilindir.” dedim ve benim için o dilin Türkçe olduğunu söyledim. Adam tamam ben cevabımı aldım dedi. Her ne kadar Fransızcayla çok duygusal bir bağım varsa da Fransızca benim entelektüel dilim, Türkçe duygu dilim. Belki birgün aklım çelinir de Fransızca okurları için incecik bir Fransızca kitap yazarım. Şu an vaktim yok buna. Kafamda bekleyen o kadar çok kitap projesi var ki. Hayalimdeki kitapların hepsini yazabilmek için en az on beş yıl daha yaşamam gerekir. Yazmak beni hayata bağlıyor. İnsan ölüm ihtimali ile karşı karşıya geldiğinde bir şeye bağlanıyor. Benim de en çok bağlandığım yazacağım kitaplardı. Bilmiyorum daha kaç kitap yazarım, şimdiye kadar on yedi kitap yayımlandı. “Nasıl hatırlanmak istiyorsunuz?” diye sorsalar ben “Hayatını edebiyata adanmış bir insandı” diye hatırlanmanın yanı sıra bir de hocalığımla hatırlanmayı isterim.

Ben dönem sonlarında öğrencilerime hep “Size bilgilerimi elimden geldiğince aktarmaya çalıştım, inanıyorum ki paylaşılan bilgi değerlidir. Ama en önemlisi insanların birbirlerinin duygularına dokunabilmesidir.” derim. Eğer öğrencilerimin duygularına dokunamadıysam, öğrettiklerimin hepsini çöpe atıslar. Hiçbiri işe yaramaz. Bu nedenle hocalık da çok sevdiğim bir şey, çünkü neden bende kalsın ki bildiklerim. Onları aktarmak istiyorum.

Mario hocam haftanın her gününün İstanbul’un bir semtini anlatması çalışmanız nasıl gelişti? Sanırım Kadıköy ile başladınız.

O, yedi ciltlik bir roman dizisi. Biri ötekinin devamı değil. Hepsı bağımsız. Kayıp zamanın peşinde gibi değil, ama hepsi bir araya geldiğinde bir bütün oluşturacak. Şu anda bir yap bozun parçaları gibi. İstanbul’un yedi farklı semtinde ve yedi farklı günde geçen romanlar bunlar. Kadıköy bir Cuma günü, romanı oluşturan kahramanlar Kadıköy’ün farklı yerlerinde. Bazen birbirlerine çok yaklaşıyorlar, ama birbirlerini göremiyorlar, çünkü birbirlerini tanımıyorlar. Örneğin Kadıköy çarşıda kahramanları bir mezecide bir araya getiriyorum ama birbirlerini tanımıyorlar, sadece okur tanıyor. Her bir roman bu mantıkta yürüyor. En çok bir gün sürüyor. Sonra Şişli, Osman Bey, Feriköy taraflarını aldım o ikinci romanım oldu. O da bir Salı günü geçti. Üçüncü romanım Eminönü, o da bir Pazartesi günüydü. Şu anda son düzeltmeleri yapılan dördüncü roman Beyoğlu. Benim çocukluğum Osmanbey, Şişli taraflarında geçti, orada oturuyorduk, ama Babamın iş yeri Eminönündeydi. Dedem de, Babam da işe giderken “İstanbul’a gidiyorum.” derdi. Eski İstanbullularda böyle bir alışkanlık vardı. Orayı gerçek İstanbul olarak görürlerdi. Dördüncü romanda; Sur içinde, has İstanbul denilen yerde geçecek. Sonraki ciltte Balat, Eyüp, Fener oraları anlatacağım. Altıncı cilt adalar olacak. Yedinci ve son cilt İstanbul’un Boğaz şeridinde, daha çok Anadolu yakasında ge-

cecek, çünkü oranın esaslı edebi kökleri var. Biraz Beylerbeyi, biraz Kandilli, biraz Kanlıca oraları anlatacağım. Bunlar projelerden birisi, daha birçok proje var umarım gerçekleşir.

“Karanlık Çökerken Neredeydiniz?” romanı sıradanlaşmaya karşı 78’in ruhundan beslenerek direnenlerin hikayesi. Arkadaşlıklarıyla, isyan duygusuyla, saflığa ve doğruluğa olan inancıyla çok etkileyici bir romandı. O romanınızla ilgili neler söylersiniz?

O kitabımı ben de çok duygulanarak yazdım. O bir dönemin duyarlılığını anlatan bir romandır. İyi ki yazmışım onu, kalsın bir yerlerde. Yazarken kime nasıl ulaşacağını bilemiyorsunuz. Ben yazarın okuru düşünmeden yazması gerektiğini düşünürüm. Hangi okur nasıl okuyacak, bu düşünülmemeli, ama yazar mutlaka birilerine ulaşmayı hayal eder. Yoksa yazmanın hiçbir anlamı olmaz.

Yazma nasıl yaratıcı bir süreçse okuma da yaratıcı bir süreç. Alımla estetiğinin dediği gibi metni yazardan bağımsız okuyorsunuz. Okur olarak senin birikimin ne, metinle ne kadar iletişime geçebiliyorsun? Metin yazardan çıktıktan sonra okurun oluyor artık. Bu konuda neler söylersiniz?

Çoğul okuma denilen bir gerçek var. Herkes oradan istediğini çekip alır, bu çok güzel bir şeydir. Tek bir okuma olsa hiçbir anlamı olmaz yazılanların. Metni sadece algılamak değil, okurken kendinize de yolculuk yapıyorsunuz. Büyük romanlar öyledir. Aradan yıllar geçtikten sonra yeniden okunduğunda bambaşka bir şekilde okursunuz. Ben bunu kendim Karamazof Kardeşler okumasında yaşadım. İlk kez Üniversitede okumuştum. O günlerde çok sevdiğim bir arkadaşım vardı. Hep okuduklarımızı paylaşırdık. O zaman tartışmasız bir şekilde Karamazof Kardeşler’de idolümüz İvan Karamazof idi. Hatta o günlerde çok sevdiğimiz bir ağabeyimiz vardı, onunla konuşurduk. İvan Karamazof’u sevdiğimizizi söylediğimizde “Siz çok kötü çocuklarsınız.” derdi. Aradan yıllar geçti ben Karamazof Kardeşler’i belki 30-35 yıl sonra bir daha okudum. Bu sefer de Dimitri Karamazof’u sevmeye başladım. İnsanın kendi tarihi ve değişimini anlatan bir hikaye benim için.

İstanbul’un en çok neyi sizi etkiliyor?Bu şehrin anlamı nedir sizin için?

Kökleri çok derinlere dayanan birkaç tane özelliği var. Birincisi şehrin denizle olan ilişkisi ve onun bütün uyandırdıkları, bütün çağrışımları. Balık kültürü, plajları o kadar çok ki bunu bir zincir olarak düşünün. Deniz, edebiyat, şiir, musiki bunların oluşturduğu ortak atmosfer. Boğazi düşünün tek başına güzelliğinin dışında Abdülhak Şinasi Hisar var veya Ahmet Hamdi Tanpınar var. Huzur romanı var. İkincisi İstanbul’un tarihle olan ilişkisi ve onun uyandırdıkları. Tarihin anekdotları, İstanbul’un insanları bazen çok ilgimi çeken, bazen çok kızdığım, bazen nefret ettiğim insanları. Farklı

şekillerde bağlandığım insanları... Bunların hepsi bir bütün. Yine İstanbul'un başka bir özelliği de İstanbul'un tadları, lezzetleri. Uzun zaman İstanbul'dan ayrı kaldığımda tuhaf bir şekilde en çok özlenen şeylerden biri simit ve çay. Dolayısıyla bütün bunlar bağlıyor sizi. Bir de öte yandan burada geçirmiş olduğunuz sizin bireysel tarihiniz var. Marquez Yüz yıllık Yalnızlık romanının bir yerinde "Bir yere kendinizi ait hissedebilmemiz için o yere ölümlerinizi gömmüş olmanız gerekir." der. Bu çok önemlidir. Benim bu topraklara gömdüğüm çok ölüm var artık. Dolayısıyla bir de onlar var. Onların yüzleri onların anıları, onların izleri, onların bıraktıkları. Şehir aidiyeti dediğiniz budur. Bu sebeple birçok yazar bir şehre bağlıdır ve hep o şehri anlatırlar. Örneğin Paul Auster New-york'u çok güzel anlatır, çünkü herkesin kendine göre bir tarihi var. İşte bütün bunlar bağlıyor insanı bir şehre.

Mario hocam çocukluğunuzda anne ve babanızın ailesinin kültürü birbirine benzer miydi? Her iki taraftan da nasıl beslendiniz? Geleneksel kodlarınız nelerdi? Nasıl şekillendi?

Farklı ailelerdi. Anneannem tam Boğaz çocuğu Ortaköylü. Babaannem Çatalcalı. Şu anda Çatalca İstanbul'un semtlerinden biri, ama o zaman çok uzak bir köy. Anneannemin gözünde babaannem, kendi gibi şehirli değildi. Babaannem tam bir halk kadınıydı. Hepsinin getirdiği hikayeler var. Babaannem hayal meyal Balkan Harbini hatırlardı. "Çok korkardık Bulgar çetelerinden." derdi. Zaten onun için gelmişler İstanbul'a. Harpte duyduğu top seslerinden ötürü gök gürültüsünden de korkardı. Bunları duyarak büyüyorsunuz ve hikayeler olarak kalıyor sizde. Bunlar ince ve çok önemli ayrıntılar.

Edebiyat nasıl var oluyor, hangi hikayeler onu var ediyor?

Yaralar olmadan edebiyat olmaz. Ne anlatacaksınız, börtü böceği anlatmak mı edebiyat. Bence değil. Ben mutluluktan edebiyat çıkmaz diye düşünürüm. Bir keresinde bir şair arkadaşla konuşurken o benim bu düşünceme katılmadığını söyledi. "Ben yazdım mutluluk şiiri." dedi. Ben de ona Size bir mutluluk şiirinden bahsedeyim, Nazım Hikmet'in; "Bugün Pazar, bugün beni güneşe çıkardılar." diye başlayan o şiiri vardır ya, işte o şiir 'bahtıyarım' sözü ile biter. Yani 'mutluyum' peki o şiir nerede yazılmıştır. Cezaevinde. O anda şair kendisini çok mutlu hissediyor olabilir. O mutluluğu derinleştiren arkasındaki derin acıdır. Bahtıyarım aslında bir çığlık. Yani beni yok edemediniz. Ben hala hayat-tayım. Demek. Dolayısıyla o mutluluk şiirinin arkasında korkunç bir acı var. O şiiri yazdıran da o acı, o mutluluk değil. Mutluluk sadece bir sonuç. Beni ilgilendiren kaynak. Söylemek istediğim bu. O yaralar olmasa yazılamaz. Zaten yazmanın varoluş sebebi acılar. Ayrıca yazma süreci de çok sancılı bir süreç. Neden sancılı bir süreç iki sebebi var. Birincisi; hatırlıyorsunuz sorgulamak zorunda kalıyorsunuz.

Sorgulamak her zaman mutluluk getirmiyor. İkincisi; en iyi cümleleri bulmak için kıvranıyorsunuz. O da süreci sancılı kılıyor, ancak son noktayı koyduktan sonra içinize sinmiş bir metin yazarsanız onun getirdiği mutluluğun da eşi benzeri yok.

Size Pandispanya Yaptım romanındaki tüm yemekler gerçek tarifler değil mi hocam?

Evet gerçek tarifler. Hepsini ben yaptım. Kitabı falan değil hepsini ben yaptım.

İyi bir metnin ortaya çıkması için neler gerekir?

İyi bir metnin ortaya çıkması için bir takım somut ölçütler var tabi. Dile hakim olmak, dilde derinliği yakalamak, geniş bir kelime dağarcığına sahip olmak gerekir. Sonra kurguyu iyi yapmak ve kurguyu iyi kurmak lazım. Bunların hepsi koşulsuz önemli. Ama öyle bir değer daha var ki eğer o yoksa bu söylediklerimin de bir anlamı yok. O da samimiyet, sahicilik.

Sait Faik neden büyüktür biliyor musunuz? Sahici ve samimi bir yazar olduğu için büyük bir yazardır. Bizim edebiyatımızda sahiciliği yakalamış çok yazar var. Sait Faik, Yaşar Kemal diyince bunları herkes bilir ama bunların yanında gölgede kalmış ama çok sahici olan yazarlarımız da var. Ben onları da görünür kılmak istiyorum. Örneğin bunlardan biri Nahit Sırrı Örik, Safiye Erol, 1920'li yıllarda Almanya'da felsefe okuyor bu kadın. Felsefe doktorası yapıyor. Doğu kültürünü, tasavvufu çok derinden biliyor. Batı kültürünü de biliyor ve tüm bunların bir araya gelmesinden romanlar yazmış. Feyyaz Kayacan çok öncü bir yazar. Çok az kişi biliyor. Bu emeklerin heba olması beni çok üzüyor. Bu yazarların da bilinmesi benim savaş alanlarımdan birisi.

BAKARSIN BAHARA KALMAZ

“İnsanlık öldü mü?” dedim.

“Yok,” dedi, “ölmedi ama, bir şeyler oldu, başka bir yerlerde sıkıştı kaldı herhalde?”

Yaşar KEMAL

Kimse bilmez kuşların nereye gittiğini, dedem Kuşçu Nazım da bilmez. Sorsan her şeyi bilen Suna Öğretmen...

İlkokul beşinci sınıfta, Suna Öğretmen'in teneffüslerde pür dikkat kitap okuyor olması bende merak uyandırmıştı. O vakitler annem her şeyi sormamam gerektiğini, fazla merakın başıma iş açacağını, yaşıma uygun davranışlar sergilemem gerektiğini hatırlatıp dursa da Suna Öğretmen'i görüş alanımdan çıkarmayarak kimi, neyi okuduğunu çabalarım sonucunda öğrenmiştim. Yaşar Kemal'in "Kuşlar da Gitti" eseri -annem duymasın- uykularımı kaçırarak ölçüde meraklandırmıştı. Sınıfta zekâmla dikkat çeken biri değildim fakat düzgün cümle kurmam Suna Öğretmen'in dikkatinden kaçmıyordu. Bir gün, sanırım çarşambaydı, akşamında annemin pazardan erik alacağı olasılığı o günü hatırlatıyordu. Suna Öğretmen, okulun bahçesinde kuşların sıkça ziyaret ettiği, giderken kakasını bıraktığı, oturmak için birinin kalkmasını fırsat bildiğimiz bankta oturuyordu. Yanına yaklaştım, ürktü. Erkek ördekle adaş olduğuna bakmayın, kuşlar kadar ürktür Suna Öğretmen. Kitabın arasına dizinin üzerinde tuttuğu püsküllü ayrıca koyarak yüzünü bana çevirdi. Kasabada çoğunluğun cilasız rafardan oluşan kütüphanesinde ilmihalden başka kitap bulunmazdı. Bu yüzden kitapları bazı kişiler haricinde ulaşılmaz görürdüm. "Öğretmenim," dedim. Soracağım şeyi tahmin etmiş olacak ki kısık bir ses tonuyla "efendim" dedi. "Kuşlar nereye gitti?" dedim. "Çok uzaklara," dedi. "Bir daha gelmeyecekler mi?" dedim. Başını sallayarak "gelmeyecekler," dedi. Teneffüsün bitişini haber veren zil sesiyle sınıfa girdik. Gün boyu düşüncelere daldım. Sınıfımız güneye bakıyordu. Pencereden sızan güneş sarı cılız tüylerime dolgunluk veriyordu. Kasabamızda sıcaklık sonbahara sarkar, balkonlarda kurutulmaya bırakılmış, sallanmaktan yorulmuş dolmalık biberler idama mahkûm hayatın ne vakit sonlanacağını beklerdi. Benim kuşları beklediğim gibi. Nazım dedem sıcaklığın uzamasıyla kuşların göçlerini ertelediklerine keyiflenir, bir eliyle bıyığını düzeltirken "Gördün mü Oğulcan? Kuşlar kolay kolay gitmeyeceğe benziyor, bakarsın kış burada geçirirler," diye umut salardı yüreğime. Suna Öğretmen'in kesinlik bildiren ifadesiyle dedemin tecrübelerine dayanan ihtimalleri arasında kaldım gün boyu. Ertesi sabah dedemin uğur getirdiğine inandığı, yanımdan ayırmadığım beyaz parlak taş, okuduğu kitaba karşılık öğretmenime verdim. "Dedemin hatırası," dedim. Suna Öğretmen şaşkın bir ifadeyle baktı yüzüme. Fakat onu hayrete düşüren taşın pürüzsüzlüğü mü yoksa Yaşar Kemal okumaya kalkışmam mı kestiremedim. Suna Öğretmen'in karar süreci uzadıkça tek-

lifim zihnimde geçerliliğini yitirmişti ki kitabı uzattı. "Taşın sende kalsın, deden darılır," dedi gülerek. Karşılıksız iyiliğin kanıtıydı Suna Öğretmen.

Hayatımda dedemin uğur taşı dâhil hiçbir hediye beni bu kadar mutlu etmemişti. Kitabı çantamın özel eşyalarımın bulunduğu, içinde Aysel'in cennete gitmeden evvel yazdığı mektubunu sakladığım bölüme koydum. Son dersimiz hayat bilgisiydi. Çekirdek aile nedir sorusunu yazdı tahtaya öğretmen. Hiç birimiz bu sorunun cevabını bilmiyorduk. Anladığım kadarıyla dedeler bu kavramda kümenin dışında kalıyordu. Akşam yemeğinden sonra odama çekildim. Ağabeyim yatılıya gittiğinden bu yana oda bütün yalnızlığıyla bana kalmıştı. Tek kanatlı pencereden dedemin vaktinden önce elletmediği üzümler sarkıyordu. Koparmadım, canım yemek istemiyordu. Kitabı sakladığım yerden çıkardım. Kapağında aynı uçuş hızıyla havalanan, kanatları geniş kuşlar vardı. Annem görmeden okumalıydım. Başımdan büyük işlere kalkıştığımı yineleyip duracaktı. Korkardı tabii, kitapların tehlikeli olduğuna inanırdı. Yavaş yavaş okuyordum. Yaşar Kemal'i okumak içtikçe susamaktı. Sayfalar ilerledikçe meselenin kuşların çok ötesinde olduğunu kavırıyordum. İçimdeki hiçlik duygusu giderek anlam kazanıyordu. Zaman geçtikçe öfkenin sevgiye dönüşeceği gerçeğiyle yüzleştim. Zihnimdeki çatışmanın zaferle son bulacağını mutlak bir ifadeyle söyleyebilirdim.

Sır gibi sakladığım, hayatı sorgulamaya onunla başladığım kitabı dedeme göstermeye karar verdim. Bunun için geniş zamana ihtiyacım vardı. Annemin dualarıyla bütünleştiği, içinde ağabeyime benim Tanrı'nın korumasına emanet edildiğimiz bir vakti fırsata çevirmem gerekti. Evimizin arkasında uzayıp genişleyen böğürtlen ağaçları vardı. Annem meyvelerinden kış reçeli yapıyordu. Dedem fazla şeker koymamasından yanaydı. Aksi halde böğürtlenler aromasını kaybedebilir, özünden şaşabilirdi. Anneme göre fazla şeker bir yolunu bulup atılırdı fakat tehlikeli kitaplar...

Dedem böğürtlen ağaçlarının bittiği yerde güvercinlerin eskiyen numaralarını değiştirmekle meşguldü. Yanına gittim. Nefesi kuşların aksine yavaştı. Kitabı uzattım, en az Suna Öğretmen kadar şaşırıldı. Uzun müddet kapağındaki geniş kanatlı kuşları süzdü. "Oğulcan" dedi. "Mesele kuşlar mı?" "İnsan" dedim. Nazım dedem istediği cevabı almış olmanın rahatlığıyla omuzuma dokundu. Bir kuş gibi hafifti eli. Benimse yüreğim. O kışın sonunda kuşları beklemedim, onlar da gelmedi. İçimde durduramadığım zorunlu bir göç başlamıştı.

PELİN ŞANLI

ŞEHİRLER BAŞLAR VE BİTERKEN

Saklım,
Sana yazmak hep zor
Ama bil isterim ölüyken yazmak yeniden doğum
...

Sana uzak bu şehirde o gün akşamüzeri.
Sis dağınık,
Yerle gök arası emanet teğeller.
Sevgilim, çıkma evinden
Gir içeri, çek sürgüyü, tara gün batımı saçlarını.
Kızıl bir ikindi mayısı eşeler.
Tırnaklarım toprakla iğfal edilmiş ve
Ellerim yalnız düşlerde bir kuşun kanadıyla
Ve yalnız gece, ufuktaki güne değer .
Kokar kül, kömür tozar yer gök hava
Benim alçak rakımlarda yanık yüreğim bir ömür
nefes veremez ki sana.

Bizim olamayan o şehirde tüm çizgiler eşitlenir
ölü ve diri

Boy ve gölge birleşir o an o saat
Protagonist antagonistine kavuşur,öyküye son
verir.
"Sınıflar", okulda bırakılır kürsü farkıyla.
Yalnız kızıl bir ikindi mayısı eşeler.
Yer altından çıkar ekmek
Bir zehir olur da adem elmasından akar
Işık merhametini avluya çevirir.
Yat hadi uzan bir akşamüzeri bensiz yatağına
Birazdan ekmek ve peynire zam yazar manşetler
nasılsa,
Bir de beni..
Beni ve gömleğimi bir sopanın ucunda.
Yürür dehlizinden büyülü gözler
Yürür yırtık yaka, sökük paça, yaralı diz.

Doğarken gömüldüğüm bu şehirde
şimdi kızıla bürünür sokaklar
Bir değnek namluya diker, diker kirpiğini
Leviathan hızlıca geçer acıklı bir marşa
Sevgilim, saklım, sen beni özgür bir çellodan
Ölü bir notayla hatırla.

Şimdi ağır tan rengi aylardan akşamüzeri
Kopan bir düğme düşer yakamdan
çınnn..'lar sokak
Tek el barut kokusu
Kömür yanar kavrulur şehir
Mekronisos dile gelir soğuk demir, ıslak duvar-
dan
Toparlanır baş ve son, kızıl gömleği ile aramıza
girer
Tanımadan özlediğim o şehir ardımdan gelir;
uyan ey zaman!
Veda edemem sana
Beni arsız bir ikindi sonrası nefes vermişken
Bu yeniden doğuş mektubuyla hatırla.

HAYKIRIŞ

İmdi yemyeşil ağaçların kubbe yaptığı bir so-
kağın başındayım. Çınar ağaçları bunlar. Son-
bahar, rüzgârıyla ve erkenden ağacını bırakıp
dökülen, hayata veda eden yaprakların hışırtı-
larıyla kendini hissettiriyor. Şu ağaçlar olmasa
nasıl anlarız mevsimleri, nasıl hatırlarız aşk-
larımızı...

Yusuf Nalkesen'in Hicâz şarkısı kim bilir hangi
ağacın gölgesinde dökülüp akmıştır mısralara. Ya Kavaklar...
Ah, o kavaklar... Benim memleketimde Kavaklık Mahallesi
bile var. Hıdırellezlerde gider dilek tutardık. Küçük kâ-
ğıtlara umutlarımızı yazar, Alleben'e yollardık. Kavakların
hışırtısında kahkahalar atar, sahremizi yapar, yağlı köfteler-
imizi yoğururduk. Çocuktuk ama kavakların hışırdayan sesi
kulaklarımızda eski bir şarkı gibi akıyor hâlâ. "Ah kavaklar"
diye inerken Metin Altıok ateşin acısını dilinin acısına
karıştırmamış mı? Nâzım Hikmet Gülhane Parkı'nda yap-
rakları kıvıltı kıvıltı cevaz ağacı olmamış mı Piraye'si için?
Bir selvi dikerler başımıza öte dünyaya da göçtüğümüzde.
Kenan Nalân'ı selvilerin gölgesinde ziyaret eder elinde
çiçeklerle. Salkım söğüt eğilir aşkın önünde. Zülfü Livaneli
yağmura seslenir, rüzgâra seslenir, sevdaya seslenir. Bir
salkım söğüdün titreyen, eğilen o utangaç yapraklarında

sevdanın yükü vardır aslında.

Ama aşk yok artık!

Börtü böcek yok!

Kuş yok, martı yok!

Ağaçların ardından söken şafak, ormanın içinden süzülen
ışık yok!

2021 yazında ülke küle döndü. Nefesimi yok ettiler tıpkı
Sivas'ta sesimi yok ettikleri gibi. Yörük kızının çeyizini, Bala
ninenin davarlarını, Memet Emmi'nin kıl çadırlarını, mar-
tılarını, kargalarını, ağaçkakanlarını, karıncaları, tohum kaçır-
an sincapları, mağrur kurtları, dost köpekleri, bilge kaplum-
bağaları.... Bizi yok ettiler. Dünyamızı, umutlarımızı, yarın-
larımızı, evlâtlarımızı, torunlarımızı.....

Şimdi nasıl yazılacak şarkılar, hangi rüzgâr fısıldayacak aşk-
larımızı, hangi ağaç saklayacak korkularımızı, hangi kuş cıvı-
layacak umudumuza?

Sustu dünya!

Biz farkında değiliz....

1 Sahre: Gaziantep ağzında piknik

*2 10 Ağustos itibarıyla 2021 yılında 175 bin 773 hektar
ormanlık alan yok oldu. – <https://kronos34.news>*

BEGÜM ŞAHBUDAK

Pencere

Karanlığı çizmiş bir adam, mevsimsiz

Kağıttan uçaklarla haber gönderiyorum kırlangıçlara

Bir sabah balkonda bir yangın

Güz güzü görmüyor işte

Mevsim dersinde öldürülüyor yapraklar

Pencerede ayaz çılgınları

Mevsimleri tanımıyor çocuklar

Sonra kar bir ağaca, bir pencereye, bir bakmışsın

göge tutunuyor

Elleriyle bir mevsim taşıyor babam bir pencereden diğerine

Mümküne kıyası olan denizleri anlatıyor

Bir haziran denizinde boğulan çocukları

Kırlangıçların açlığı tenimde bir yarık, kağıtlar ağır

Yağmur yağmur bakıyor bir çocuk kanayan yerlerine

Surların ardında çayanlar bir alfabeyi ezberletiyor

Kurşun sesleri ile

Büyüyor yangın...

Korkuyla yazılan bir alfabede

Hangi dilde şiir yazdıracak bir mevsim diğerine

Umudu çağırıyor kanadı eğik bir yazı

Uçmayı, sonra sonra uçmayı

Sınırları kaldırılmış bir alfabeye

Ekmek, bir pencereden diğerine kuş sesleri ile

Çatlayan tohumun sesi, sonsuzlukta bir çılgılık gibi

Düşüyor ağır.

Pencereye bir kuş çiziyorum ana dilimde

Göçmenin yasak olduğu bir ülkede

Bir ayaz bir mevsime karışıyor.

Antropozen'in İnsan Sağlığına Etkileri

Küresel iklim değişikliği yer kürenin sadece ısınmasına neden olmamış, aynı zamanda afetlere yol açmış ve açmaktadır. Asıl sorun ise yaşanan bu afetlerin öngörülemezlikleridir. Bu değişikliklerin insan sağlığı üzerine etkileri özellikle 1990'lı yıllarda dikkat çekmiştir. İlk kez McMichael isimli bir bilim insanı iklim değişimi ile insan sağlığı arasında ilişki kurdu. Dikkat çekmekle birlikte günümüze kadar bu konuda fazla ilerleme olmadı. Halihazırda ise sera gazının etkileri daha da fazla etkili olmaktadır. Bu yüz yılın sonuna kadar sanayi öncesi devirlere göre 4°C'lik bir artış bekleniyor.

Antropozen olarak da adlandırılan iklimsel acil durum sağlık sektörünü de etkisi altına almaktadır. Etkileri, afetler aracılığıyla, sağlık kurumlarının bunlarla başa çıkma zorlukları ya da sağlık sisteminin bizzat kendisinin kirletici olmasıyla oluşur. Örneğin, afetler görülen hastalıklarda değişikliklere neden olur. Sağlık sisteminin kapasitesi diğer önemli bir husustur ve sağlık sistemleri kendileri de sera gazı üretirler. Yani antropozen çevresel krizin ta kendisidir. Sağlığa olan olumsuz etkilerinden kaçınmak için fosil yakıtlardan uzaklaşmalıdır, daha iyi diyetler, daha temiz taşıma sistemleri, daha temiz hava ve azalmış kirliliğe gereksinim vardır. Batı dünyasında yapılan ölçümlerde sağlık sisteminin dünya emisyonunun %4'üne katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Örneğin, İngiliz Ulusal Sağlık Sistemi İngiltere emisyonunun %6.3'üne neden olur. Sağlık sisteminde yapılacak iyileştirmeler karbon üretimini azaltır. Örneğin, Avrupa'nın en büyük işvereni İngiliz Ulusal Sağlık Sistemi'dir. Büyük hastanelerin varlığı özellikle karbon üretimini arttırmaktadır. Bu tarz hastaneler bazı çok spesifik hizmetler için gerekliyken, sağlık sisteminin hizmetlerinin birincil bakıma ve evlere kaydırılması daha çevre dostu olmasını sağlar. Hizmetlerin tedavi edici hizmetlerden, koruyucu hizmetlere yönlendirilmesi de çok yararlı olur. Ancak üst düzey uzmanlık gerektiren hizmetler için tıp merkezleri ve hastaneler önemlerini korurlar. Bir ülkedeki yollar da önemli oranda sağlık sisteminin kullanımına sunulur. Örn. İngiltere'de yol seyahatlerinin %5'i sağlık hizmetleri ile ilgilidir. Personelin ortak araçlarla seyahat etmeleri hava kirliliğini %25 oranında düşürür. Diğer önemli bir tedbir ise elektrikli araçların kullanılmasıdır.

Binaların yalıtımı diğer önemli bir tedbirdir. Gıda konusunda ise, en önemli sorunlardan birisi, karbon içeriğinin çok yüksek olduğu bilinen hayvani gıdalardır. Bu nedenle diyetle et ve süt ürünleri azaltılmalıdır. Meyve, sebze, fındık, ceviz ve bakliyata ağırlık verilmelidir. Sağlık sistemlerinde karbonu iyice azaltmak için farmakolojik ve tıbbi teknoloji alanlarında da tedbir alınmalıdır. Sağlık sistemi içerisinde bu sektörler %36 oranlarıyla en yüksek katkıda bulunanlardır. Sanayide atıklar azaltılmalı, kullanılmamış ilaçların yeniden kullanılmaları teşvik edilmelidir. Sprey tarzındaki ilaç ürünleri ise tozlu formlara dönüştürülmeli, anestezi gazları ise ölçülü kullanılmalıdır.

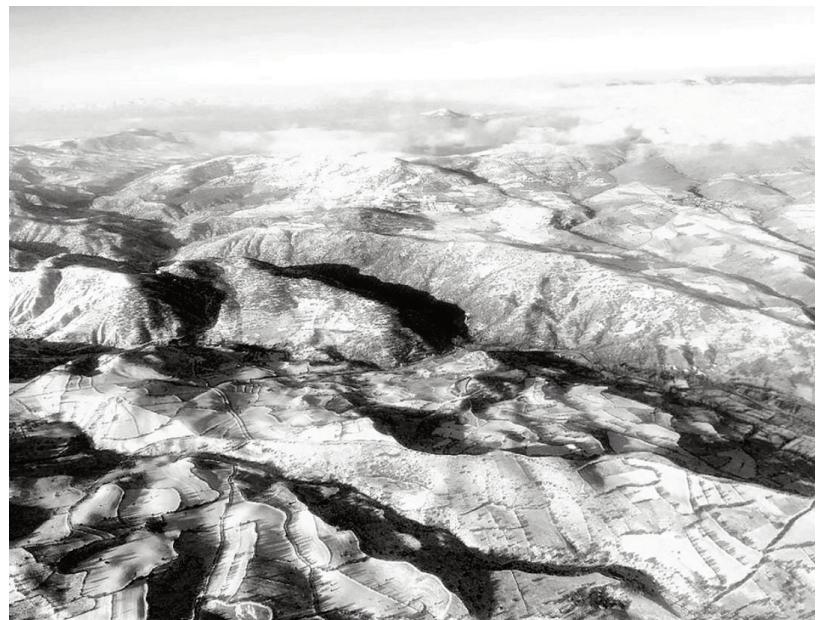
Aşırı karbon emisyonu sağlığa yönelik önemli bir tehdit oluşturur. Aşırı iklimsel dalgalanmalarda yaralanmalar, ölümler ve ruhsal sorunlar ortaya çıkarken, ısınmalarda sıcaklığa bağlı sağlık sorunları, kötü hava niteliğinde astımın ve kalp hastalıklarının artması, su niteliğinin bozulması ile birçok su ile bulaşan hastalıkların ortaya çıkması, gıda kıtlığı ile malnütrisyon, Salmonella enfeksiyonu, mikotoksin etkileri, vektörlerle Dengue ateşi, sıtma, Zika virüs enfeksiyonları, çatışmaların ve göçün yarattığı bedensel ve ruhsal etkiler görülebilir.

Yinelenerek olunursa, merkezi hastanelerin sayıca fazlalıkları madden ve çevresel olarak sürdürülebilirliği olumsuz etkileyecektir. Koruyucu sisteminin geliştirilmesi çok fazla olan bina sayısını azaltacak ve daha etkin olacaktır. Büyük hastaneler yerine daha küçük hastanelere doğru yönelmelidir. Bu yapılar ise, birçok hizmet sunucusunun sundukları bakımları koordine etmedirler.

Sıfır karbonlu ekonomiye yer verilmesinin sağlık üzerinde büyük faydası olacaktır. Örneğin hava kirliliğine bağlı olarak dünyada yılda 6.5 milyon kişi erkenden ölmektedir. Hatta yeni araştırmalar ortama bağlı ince partiküllü hava kirliliğine bağlı olarak yılda 9 milyon kişinin öldüğünü göstermektedir. İklim değişikliği yaralanmalara, hastalıklara ve ölümlere neden olmaktadır. Sağlık çalışanlarının iklim değişikliği ile savaşta önemli görevleri bulunur. İklim değişikliğine yönelik uyumu güçlendirebildikleri gibi sağlığı geliştirebilirler, karbon ayak izinin azalmasına katkıda bulunurlar.

Kaynaklar:

- 1.Harmer A, Eder B, Gepp S, Leetz A, van de Pas R. WHO should declare climate change a public health emergency BMJ 2020; 368 :m797 doi: 10.1136/bmj.m797
- 2.Pencheon D, Wight J. Making health-care and health systems net zero. BMJ. 2020 Mar 30;368:m970. doi: 10.1136/bmj.m970. PMID: 32229478.
- 3.Haines A, Ebi K. The Imperative for Climate Action to Protect Health. N Engl J Med. 2019 Jan 17;380(3):263-273. doi: 10.1056/NEJMr1807873. PMID: 30650330.
- 4.Rosa WE, Catton H, Davidson PM, Hannaway CJ, Iro E, Klopner HC, Madigan EA, McConville FE, Stilwell B, Kurth AE. Nurses and Midwives as Global Partners to Achieve the Sustainable Development Goals in the Anthropocene. J Nurs Scholarsh. 2021 Sep;53(5):552-560. doi: 10.1111/jnu.12672. Epub 2021 May 31. PMID: 34060220
- 5.Sheffield PE, Landrigan PJ. Global climate change and children's health: threats and strategies for prevention. Environ Health Perspect. 2011 Mar;119(3):291-8. doi: 10.1289/ehp.1002233. Epub 2010 Oct 14. PMID: 20947468; PMCID: PMC3059989.

TOPRAĞIN HAKKI

Büyük bir sahranın ortasında, ne dilersem onu yaratacak olma özgürlüğüne ulaşmamıştım henüz. Yalnızca, yıldızlara bakıp birbiriyle oluşturduğu şekillerden manalara ulaşıp, kendimce bir yol bulma acziyetindeydim. Gecelerden medet umar, sabah doğacak güneşin sırtımı ısıtacağı hayaliyle, güzel rüyalar içinde yaşırdım. Bir yanda hayat, sorumluluk, düzen içerisinde hapsolmanın manasını ya da manasızlığını düşünürken; bir yanda yaratılmış gerçeklik olan bu rüyada, çırpınırcasına mücadele ederdim. Aklımı belli bir yere kadar kullanabileceğimi, sonrasının akli bir durum olmadığını biliyordum. Sıcak bir gündü. Yapmam gereken işleri listeleyip dışarı çıktım. Sonunda, sınırsız dünyamdan sınırlı dünyaya yelken açabilmişim. Arayıp bulmam gereken cevaplar, danışacağım insanlar ve günün sonunda teslim edeceğim bir tezim vardı. “Atıl durumdaki varlıkların akıbeti” hakkında yazdığım psikodrama için daha fazla kanıtı ihtiyacım vardı. Aynı zamanda tezimin savı da “hiçbir varlığın atıl olmaması” ile ilgiliydi. Her şey yerli yerindeydi ve olması gerektiği zamanda olurdu. Aslında bu konunun, hayatımızda birçok çıkmaza yol açtığının farkındaydım. İnsanlarla konuşurken, bazı kelimelerimin tam da karşımdaki insanın benden duyacağına inandığı şekilde ağzımdan çıkması, benim varlığımı çoğu zaman sorgulattı. Birilerinin yarattığı gerçekliğin içine hapsolmuş olduğumu sıkça düşünürken buluyordum kendimi. Birçok çıkmazın ortasında kalmışken, aklıma hakikaten bir çıkar yol gelmişti. O yolculuk, dünyasal düzlemde; o paralelden bu paralele, o masaldan bu ma-

sala geçiş değildi. Zaten hepsinin sonu, bir şekilde düğümdü. Bu yolculuk dikeydi. Peki var mıydı yukarıya bir yolculuk? Benim gördüğüm tüm yollar yatay düzlemdeydi. Ama ben inanmıştım ve inandığımı yarattığım konusunda neredeyse emindim. Bu arayışı tamamladığımda, tezim de, yazacağım psikodrama da tamamlanabilecekti. Çok kaygılıydim. Bir cevap aramaktan ziyade, bir cevap bekliyordum. Dikey yolculukta, kaybolup kaybolmayacağımı bilmiyordum. Otobüsle yaptığım yolculukta, yolların ne anlama geldiğini ve çıkışı düşünüyordum. Düşündükçe bir kenara itildiğimden habersiz... Benim sorularım vardı hayata, hep! Sordukça köşeye sıkışıyor, sıkıştıkça hayatın bana karşı intikam duygusu kabarıyordu. Neticede o sıkışma benim de içime işliyor, kendimden kendime yabancılaşmaya başlıyordum. Tezimi veremeyecek, psikodramayı tamamlayamayacak olmanın kaygısı, korku yaratıyordu. Kaybolma korkusu, atıl kalma korkusu. Sanki kanatlarım vardı da, kullanamıyordum. Bunu görecekt olsalar bile beni anlamayacaklardı. Başka bir yoldan göstermeliydim, onların görebileceği açıdan. Uzun yollar sonunda, elim boş döndüm. Gittikçe korkunun üstüne adım atmanın huzursuzluğu kaçmamı gerektirirdi ama ben cesur olmayı seçmeliydim. Gece oldu. Pencereden gördüğüm, sallanan kopuk sokak lambası, benim için bir karama vardırarak sürecin işlediğini haber veriyordu. Rüzgar ılık çalıyor, duygularımı salık vermem için beni ikna ediyordu. Yağmur yağacaktı. Uyudum. Rüyamı açık edecektim, kendimle birlikte herkese: Beni evimden aldılar. Bir kap-

sülle başka bir dünyaya götürdüler. Bildiklerim için susmamı, susmazsam ceza olarak oyundan çıkarılacağımı söylediler. “Nasıl?” dedim. “Sana bahsedilen aklın, senden geri alınacak” diye cevap verdiler. Ne diyebilirdim ki, tam da tereddüt ettiğim konu buydu. Dikey yolculuk, evet vardı; ben gitmiştim. Ama bu konu ispat gerektirmez olduğundan, hatta ispatının 2 olağan dışı sonuçlara yol açacağından ağzıma gem vurulmuştu. Benim tezim gerçek olmasına rağmen, bu konu varoluşun geleceğinde kaos yaratacağından dolayı atıl duruma düşürülmüştü. Uyandığımda üstümde bin ton ağırlık var gibiydi. Pencereyi açmıştım. Gerçekten yağmur yağmıştı, bahçeden ıslak toprak kokusunu içime çekip, toprağın hakimiyeti hakkında ufak bir soruşturma başlattım zihnimde. Evet, hakimiyet toprağındı. Çöpü de dönüştüren, tohumu da büyüten toprağın. Bu dünya için güzel bir şeyler yapmaya karar verdim o sabah. Atıl olan bir şeyin olmadığına belki de herkes emindi. Benim tezim, bu topraklarda çoktan kabul görmüştü belki. Hatta bence, bu gerçeğe ben yeni uyanıyordum ve herkese anlatmak isteyişim, benim çaylaklığımın göstergesi olabilirdi. Yağmurdan sonra gelen parlak ışık evimi sarmıştı. Bu dünya için bir şey yapmam gerekiyordu. Çekmecemde duran tohumları, onları hak eden toprağa ekmeyi, tezime ve psikodramama tercih ettim.

HESAPLAŞMA

Sabah telaşında evin içinde koşturuyorum. Kıyafet, saç, makyaj derken zihnimde durduramadığım düşünceler kendimle yoğun bir sohbet halindeyim. Koridor-
dan geçerken, gözüm aynadaki görüntüme takıldı ve ani refleksle mevcut ana döndüm. Bana bu-ruk bir gülümsemeyle bakan ellilerindeki kadını hafif bir baş hareketiyle selamladım.

Aynada bir köşeden diğerine uzanan kocaman bir çatlak ve çatlağın iki tarafından akan anılar. Neşeli olanlara biraz durup yavaşlamalarını söylüyorum ama nafile. Anılar kendi ritminde akıp kayboluyor. Dile kolay yarım asırdan fazla yaşanmışlık var.

Bu ayna ne zaman böyle boydan boya çatlamış hiçbir fikrim yok. Hep bir telaş koşturma yüzünden kendime bile alıcı gözle bakamadım yıllarca diye geçiriyorum içimden. İnsanlar aynada olduklarından daha güzel görünür diye düşünmuştum aslında. Bu bilgiye pek de aldırmadığım açık.

Altmışlı yıllar Gülhane Parkında güneşli bir Pazar günü. Müthiş bir kalabalık ve itiş kakış. Baharın gelişiyile insanlar kendilerini evlerinden dışarıya atmış sanki. Müdüriyetten yapılan bir anons sonrası sağa sola koşturan birkaç kişi.

'Mavi gözlü pembe elbiseli 4-5 yaşlarında sarışın bir kız çocuğu bulunmuştur. En kısa zamanda müdüriyete baş-

vurulması rica olunur.'

Gözleri yaşlı korkmuş kız çocuğu ile bir an göz göze geldim. Hayat ona elbisesinin rengi gibi saf, gözleri gibi engin bir yol haritası sunacak mıydı acaba? Çatlağın diğer yarısında engebeli yolda düşe kalka ilerleyen genç bir kadın görür gibi oldum ve hemen uzaklaştım oradan.

Kendim için bir şey yapayım bari dedim ve telaşla Leonard Cohen'in çok sevdiğim bir şarkısını yerleştirdim pikaba **'Dance Me to the End of Love'**

İşe yetişmek için çıkmak zorundaydım. Sevdiğim genç adamın bana ilk büyük tartışmamızda söylediklerini hatırladım. *'Beni sadece dans etmek için karşına alırsan hayat ikimiz için de daha kolay akar.'* Kapıyı yavaş ve zarif bir hareketle kapatırken zamanı uzatıp Cohen'in kırçillı sesinden şarkıyı biraz daha dinlemek istedim.

Bu sabah, zihnimdeki karmaşık düşüncelerle acı çekmek yerine, hayatla keyifli bir dansa başlamak için hazırdım. Yaşam sevincini tüketip dansın ritmini kaybedinceye kadar.

BİSİKLET YALNIZLIĞI

Köy, şu üç dağın arasındaydı. Yanı başında uzanan nehrin kenarına kıvrılıp yatmış gibiydi. Baharları, şimdilerde olduğu gibi, sürekli esen rüzgârları vardı. Kışınsa yağan kardan nefes almak mümkün olmuyordu. Kar bastı mıydı, dağdan inip de köylünün küçükbaşına dadanan çakallar da cabasıydı. Onlarla, sırayla gece nöbetine kalan, köyün adamları mücadele etmeye çalışıyordu yıllardır.

Artık ortaokul çağına gelmiş Ali, bu köyün içinde, kör ormanın dibindeki büyücek evde otururdu. Yaz tatili boyunca, her gün, can kardeşim, dediği Yusuf'un yanına giderdi. Bugün de öyle yapacaktı. Freni bile tutmayan bisikletiyle evden çıkıp, yüklendi pedallara. İyi ki de şu rüzgâr vardı. Ormanın içinden, ağaçları kütürdeterek gelen esinti, onu bir çırpıda nehrin yanı başına kadar getirdi.

Gölette indi. Rüzgâr sazlıkları üfürüyordu. Dün, babasının yer sofrasında anlattığı nehir kenarına vurmuş balıkları merak etti. Bir süre kıyı boyunca yürüdü. Ölenlerin çoğu parmak büyüklüğünde yavrulardı. Şaşkınlıkla izledi, ölümün kimsesizliğini. Son zamanlarda, ayda bir toplu balık ölümleri yaşanır olmuştu. Köyde.

"Kıyıya vuran büyük sazanlar olabilir, sakın elleşme!" demişti babası dün ona. Ali kafasını içtiği çorbadan kaldırmayınca da, "Sana diyorum, köyün meraklısı! Sen at görüp aksar, su görür susarsın."

Ali, bir süre kıyıya vuran balıkların peşi sıra gitmiş, sonra da göletin yanına dönmüştü. Yusuf'un evi az aşağıdaydı. Belki onu ikna ederse (yeniden) buraya gelip, birlikte incelerlerdi balıkları.

Onun evi köyün çıkışına doğru dere kenarındaydı. Yazın sinekten başını kaldıramazdı bura halkı. Ayrıca, son zamanlarda, oturdukları yerin tepesine kurulacağı söylenen baraj yüzünden, daha da tedirgindiler. Çünkü. Hemen yanı başlarındaki Ulababa'nın tepesindeki dağa baraj kuruldu kurulalı, ne zaman yağmur (biraz) fazla yağsa, selin getirdiği balçığın içinde kalıyordu Ulubaba ahalisi.

"Barajın kapaklarını açınca, su köye şor, diye iniyor tabi. Ölenlerini tavuk ölüsü gibi denizden topluyormuş zavallılar."

"Kim dedi?"

"Babam," diye cevap verdi Yusuf. "O yüzden, bizim köy istemiyormuş. Ama. Muhtar puştun tekiymiş, dediğine göre." "Puşt nedir ki?" diye sordu Ali merakla. Belli ki ilk kez duyuyordu. Bisiklete bindiler. Yusuf, bisikletin arka tekerindeki demirlere basıp, elleriyle Ali'nin omuzlarına tutunarak dengede kalmaya çalışıyordu.

"Ne bileyim nedir? Puşt, puştur işte, başka ne olacak."

"Öyle ya," dedi Ali. "Misal, hayvan nasıl hayvansa, o da öyle bir şeydir."

"Ali, bu teker iyice janta oturdu. Bu bisikletin ömrü azdır, ben sana diyeyim."

"Bir şey olmaz. Babam seneye yenisini alacağına söz verdi." "E, geçen yıl da söz vermişti oğlum."

"Ohooo, ona bakacak olursan, ondan önceki yıl kesin alacaktı!"

Gülüşürlerken patır kütür düştüler. Bisikletten. Toza toprağa belendiler. Birbirlerinin üstüne çokuştular. Kafa göz birbirlerine girmelerine rağmen, kahkahaları hiç kesilmedi uzunca bir süre. Sonra, yeniden bisiklete binip, patikayı fır dolanıp, nehrin kenarına geldiler. Balıklar. Kimisinin kuyruğu hala kıpır kıpır ediyordu. Yusuf, sopayla dokununca zıplayanlar bile olmuştu. "Fazla öğmeşmeyelim," dedi Ali simsiyah gözlerini belerterek, "Mikrop neyin kapmayalım."

Rüzgâr, onun (incecik) sesini bastırıyor, çalılarının içinde, yaprak hışırtılarının arasında duyulmaz kılıyordu. Bu yüzden Yusuf'un onun dediklerini duyduğu yoktu. O, hala, elinde bir değnek, nehrin içine içine gidiyordu. "Yusuf!" diye bağırdı Ali, "nehre sokulma!"

Nehir daha geçen ay serinlemek için giren iki çocuğu almış, birinin cesedini denize savurmuş, diğerini geri vermemişti. "Büyük sazanlardan biri yemiştir onu," demişti muhtar, hiçbir şeyi bilmez; ama aklına geleni konuşur tavrıyla.

Ali, içeri girip, Yusuf'u ensesinden tutup geri çekti. "Yavaş!" dedi. "Daha fazla açılma."

"Tümü birden ölmüş bunların," dedi içkin bir sesle Yusuf. "Hepsi suyun içinde. Ama. Ölmüş."

"Biz küçüğün hiç böyle şeyler görmezdik. Sence niye ölüyor bunlar?"

"Sana kim dedi?"

"Babam söyledi. Valiliğe dilekçeyle başvurmuşlar ya ne gelen olmuş ne giden."

Buna da her şeyi babası söylüyor, diye iç geçirdi Ali. Oysa, babası ona, doğru dürüst bir şey anlatmazdı. Bir süre hiç konuşmadan dinlendiler meşe ağacının dibinde. İkisi de rüzgârın sesini dinledi. Uğulduyordu.

"Hadi gel, kovanlığa gidelim," dedi Yusuf nice sonra. Ali yüzünü yere dökmüş, etrafa çurukur bakınıyordu. "N'apçaz orada?" diye sordu.

"Babam, aylar ağaçlara tırmanmasın diye geçen yıl çaktığı metal plakları kontrol edecekti. Yardım ederiz hem ona."

"Tamam," dedi Ali. Sesine renk gelmiş gibiydi. "Susadım hem. Çağışaktan da su içeriz."

Her ikisi de rüzgara rağmen çığsımişti. Bisiklete bindiler, tekrar. Ali, birkaç pedal çevirdi çevirmedi. Tak, diye bir ses geldi.

"Gene zincir attı değil mi!" dedi, elini gidona vurarak.

"Atmamış," dedi Yusuf.

"Ya?"

"Kopmuş bu sefer."

Paslanmış zinciri eline aldı. Ali. Bisikleti olduğu yere devirip, oracığa otların içine bıraktı. Yürüyerek uzaklaştılar. Ormana doğru.

FAKİR BAYKURT SÖZCÜKLERİ

Sakarca, 1975’de Fakir Baykurt tarafından yazılıyor. Ortaya çıkışını Naci Gürses’e borçluyuz. 14 yaşında olan Gürses annesinden duyduğu bu masalı, bir kitap derlemekte olan müzik öğretmeni Veysel Arseven’e anlatıyor. Arseven, Baykurt’un dostu. Tatillerde buluşup edebiyat üzerine sohbet ediyorlar. Baykurt ‘Her işi Gören Değirmen’ adlı masalda bir takım değişiklikler yapıyor, kahramanlara birer ad veriyor. Horozun ismi de Sakarca oluyor. Biz bu yazımızda Sakarca masalındaki yerel, az bilinen sözcükleri inceleyeceğiz. İtaliyayazılar Fakir Baykurt’a aittir.

(Kaynaklar: TDK, www.kelimeler.gen.tr)

Kirmen: Elde yün eğirmeye yarayan tahtadan yapılmış araç. ‘Adamlar bir damın gölgesinde kirmen döndürüyor.’

Zaptiye: Osmanlı İmparatorluğu’nda toplum güvenliğini sağlamakla sorumlu polis kuruluşu. ‘Zaptiyeler iki aşağı üç yukarı gidip geldi.’

Acar: Atılğan, güçlü, çevik. ‘Atları acar olsun’

Oyma: Oyularak yapılan süsleme. ‘Kerpiç duvardaki oymadan aldı değirmeni.’

İldir ildir: Parıl parıl. ‘Sarayın camları ildir ildir parlıyor.’

Zerdali: Yabani kayısı. ‘Kütür kütür zerdaliler var.’

Hevenk: Bir ipe geçirilerek dizilmiş yaş meyve ya da sebze bağı. ‘Hevenk hevenk muzlar dallarında erdirilmiş.’

Güğüm: Genellikle bakırdan yapılmış ağız kapaklı su kabı. ‘Bu kez eli güğümlü allı bir kız, taslarla tepsi-lerle morlu bir kız çıktı.’

Anız: Ekinin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sapı. ‘Anızlarda beslenmiş keklüklerin etlerini sundular.’

Kabza: Tabancanın el ile kavranan sapı. ‘Kabza Bey’

Sırça: Cam. ‘Kimi yeri sırçadan, kimi yeri altın, gü-müşten yüksek mi yüksek bir sarayda otururdu.’

Derilmek: Devşirmek, toplamak derlemek eylemine konu olmak. ‘Narlar yarılr, incirler derilir.’

Yapağı: Koyun ve kuzudan ilkbaharda kırılan tüy. ‘Köpük köpük sütünü, pamuk pamuk yapağını...’

Ağıllanmak: Bir yere toplanmak; çevresinde hale oluşmak. ‘Ağın çevresi ağıllanmış.’

Kanrılmak: Bir tarafa yaslanmak, arkaya eğilmek. ‘Neden böyle kanrıla kanrıla ötüyorsun?’

Kizir: Köy muhtarı yardımcısı. ‘Zaptiyesi polisi, kıziri veziri...’

Kendir: Kenevir. ‘Güzel kokulu kendirleri, ak başlı pamukları sarar, yok eder.’

Pusat: Silah. ‘Zaptiyeleri al atlı, yeşil pusatlı.’

Kanmak: Doymak. ‘Değirmeni aldığımız zaman kandiğin kadar yiyecek sana.’

İfrit: Kötü cin, kızılgınlıkla ortalığı birbirine katan kimse ‘Hakaret görünce ifrit kesilir, önüne geleni ısırır, ardına geleni tepirdi.’

Tavla: At ahır. ‘Sakarca çaput top gibi fırladı tavlaların bir köşesinden öbür köşesine’

Çengi: Oynamayı meslek edinmiş kadın. ‘Çalgılar çalıyor, çengiler dönüyor.’

Mih: Çivi. Nalına mihine vurmak: İki tarafı birden savunmak. ‘Kimi nalına kimi mihine vuruyor. Beyi tutan da var. Sakarca’yı da.’

Köçek: Kadın kılığına girip çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş erkek. ‘Halep’den Şam’dan köçekler gelmiş.’

Harmanlamak: Düşsel bir çember oluşturacak şekilde dolaşmak. ‘Gümüş renkli kuş sarayın balkonunda bir süre gezindi, havayı bir iki harmanladı, sonra göklerin boşluğunda süzüldü gitti.’

Alış ağacı: Pembe beyaz çiçekli dikenli bir ağaç. ‘Bir alış ağacının dibinde, ağlayacak kadar üzgün, yavaş yavaş bekliyordu Tilki.’

Anmalık: Anımsamak, anmak için verilen nesne, hatıra. ‘Bu çınar bir anmalık.’

KELİME GÜNLÜĞÜ 3

FİRDEVS

Arapça kökenli olduğu iddia edilen *firdevs* sözcüğünün Grekçe veya Farsça'dan geldiği de söylenmektedir. Firdevs, Şam yöresinde bahçe anlamında kullanılmıştır. Ancak Arapça'da da birçok yerde bu sözcük geçmektedir. Kelimenin Arapça'ya Grekçe'den, önce faradis (paradeisos; paradise) biçiminde girdiği, daha sonra değiştiği öne sürülmektedir. Genel olarak ise cennetin tamamı ya da bir bölümü için kullanılmaktadır.

John Milton'ın "Yitirilen Cennet" adlı eserinin Sunuş yazısında, Yiğit Yavuz yazarın eserinde geçen *firdevs* sözcüğünden şöyle bahseder:

"Milton'ın kurmacasında yeryüzü, Güneş, Ay ve yıldızların bulunduğu alem sonradan yaratılır. İlk insanlar olan Adem ve Havva, Aden bahçesindeki Firdevs'e yerleştirilmiştir. Türkçede karşılığı Firdevs olan Paradise, cennet ya da cennet benzeri bir yer anlamına da geliyor; ancak evvelce belirttiğimiz üzere Hristiyanlığın Cennet'i esasen Tanrı'nın göklerdeki krallığıdır; insanın yerleştirildiği ve yasaklanmış ağacın bulunduğu Firdevs ise yeryüzündedir."

Yitirilen Cennet

John Milton/Çev:Yiğit Yavuz
İthaki yay.

SÜKKER

Arapça kökeni olan *sükker* sözcüğü, şeker anlamına gelmektedir. Sennur Sezer'in roman tadında yazdığı Türk

Safo'su Mihri Hatun adlı eserinde sükker şöyle geçer:

"Tatlılar, bal ve pekmeze yapıyor. Saray defterlerinde *sükker (şeker)* sözcüğü yer alıyor. Bu, kuşkusuz şeker kamışından elde edilen ve günümüzdekinden farklı bir şeker. Hem lüks, hem yaygın değil. Ama şiirlerde şeker sözcüğü kullanılıyor."

Madem şeker dedik, Mihri Hatun'dan bir şiirle taçlandıralım bu sözcüğü:

Sevgili, dudaklarını sundukça ağzıma şeker yağar

Bu, taze pelteden daha şirin bir lokmadır

Türk Safo'su Mihri Hatun

Sennur Sezer

Kor Kitap

İki örneğimiz de Sabahattin Ali'nin *İçimizdeki Şeytan* romanından;

İSTİHFAF ETMEK

Ar. Küçümsemek, hor görmek

"Yaşları on üçle on altı arasındaki bu çeşit kızlar, aralarında, yetişkin bir insanı kıpkırmızı edecek bahisler açıyorlar, sınıf arkadaşları olan oğlan çocukları hakkında, onları görünüşte daima istihfaf etmelerine rağmen, pek vâkıfane mütalaalar yürütüyorlardı."

SUİNİYET

Ar. sū; "kötü" ve niyyet ile sū-i niyyet; Kötü niyet, kötü maksat.

"Hakkınızda hüsnüniyet dışında en küçük bir şey düşünmediğime emin olunuz, yalnız muhitin böyle olmadığını ve ekseriyetin suiniyet ile hükümler vereceğini göz önünde tutmaya mecburum."

İçimizdeki Şeytan

Sabahattin Ali

YKY

HEZEN

Hezen sözcüğü Ermenice'den gelme bir sözcük imiş (Batı Ermenicede hezan, Doğu Ermenicede hecan olarak geçer). Damların üzerine düşenen kalın ve büyük ağaç. (hezen, hezene, hizan)

Dağdan kestiler hezenim Bozuldu türlü düzenim Ben bir usanmaz ozanım Derdim var inilerim

Yunus Emre

"'Kan çıkacak' dedi Sadullah, havaya, toprak damın hezenlerine bakarken..."

Yaşar Kemal/Yusufçuk Yusuf

HASTALIK DA NEYMIŞ

Ş

u virajı da dönünce evime giden yola nihayet ulaşıyoruz diye düşündü. Arabanın içinde şöyle bir çaktırmadan kızına baktı. Kızı tüm dikkatiyle yola bakıyordu. Yavaşça camı açtı. Derin derin bir kaç nefes aldı. Ağaçların altında yeni yeni çıkmaya başlamış papatyaları gördü, gülümsedi. Kızı fark etmeden yavaşça tekrar camın düğmesine bastı, camı kapattı.

Yol boyu sıralanmış sedir ağaçları ona hoş geldin der gibi dallarını yere kadar indirmiş, selam veriyorlardı. İçini neşe kapladı. Elini kalbine koydu.

-Ve aleyküm selam, dedi.

-Ne dedin anne?

-Şu radyoyu açsan diyorum. Şöyle çalgılı çengili bir şey şarkı çıksa da havamızı bulsak diyorum.

-Havamızı bulmak? Sen nereden öğreniyorsun böyle lafları anne? Sanki on beşlik, sanki hastane değil de düğünden geliyoruz. Nasıl isterseniz hanımefendi müziğinizi, hangi şarkıyı arzu edersiniz?

-Oynak bir şey desem kızacak, susayım ben en iyisi. Dedi içinden.

-Kızım ben iyiyim, hastane işini siz çıkardınız. Bir avuç, acı biberli tavuk çorbası içsem bir şeyciğim kalmazdı. Biraz öksürük, biraz üşüme ile doktora gidilir mi? Gittik de ne oldu? Hemen hastaneye yatıracağız, dedi. Çok biliyorlar onlar, hep para tuzağı.

-Anne nasıl bir şeyin yoktu? Doktor zatürre dedi, iyi bakılmazsa, hastanede gözetim altında kalmazsa tedavi edemeyiz, dedi. Senin yanında söyledi.

-Yok kuzum, o bilemedi. Gençten bir şeydi zaten. Korkuyordur hocaları ona kızdır diye. Ondan ötürü.

-Ah anne ah! Şaziye teyze arayıp söylemese, hasta olduğunu değil doktor ben bile bilemeyecektim.

Anahtarımı çıkartayım hazır edeyim. Bir an önce evimin kokusunu içime çekeyim, ahhh çok özledim hele küpeliyi, zilliyi inşallah bir şey olmamışlardır. Şaziye'ye anahtar bıraktım her gün çık bak onlara sularını, toprağını kontrol et, dedim. Konuş çiçeklerimle, benim eksikliğimi hissettirme dedim. Nerede onlar beni özlemişlerdir. Bilmezler mi yavrularım benim yokluğumu. Ben şimdi şunlara bir mani okur, bir şarkı söylerim hemen dirilirler. Esas bahçedekiler ne oldu? Allah'tan hastaneye gitmeden hepsini haşlamıştım toprağa ama her gün can suyu verilmesi gerekiyordu, verdi mi Şaziye? Hımmm vermiştir. Elinin ucuyla hortumu tutmuştur. Onlarda bana bakmışlardır, benim sulamamı beklemişlerdir. Ah yavrularım ne yaptınız on beş gündür?

Kafasında bir sürü soru, kapının önünde çantasını karıştırıyor anahtarı bulamıyordu. Küçük kol çantasının her bölümüne iki defa baktı. Sinirlendi. Tam çantayı ters çevirip içindekileri kapının önüne boşaltıcağı ki...

Senem çantasından koca demir parçasını çıkardı. Kapının ki-

lidine taktı. İki kere çevirdi kapı tık diyerek aralandı.

-Hımm ben de anahtarı arıyordum. Sen de miydi?

-Hastaneye yatınca çamaşır pijama almaya diye geldim ya. Safiye hanım hızlı hızlı salona doğru yürüyor kızının dediklerini dinlemiyordu bile.

-Küpelî kızzz! Ne olmuş sana böyle? Her dalından başka renk vermişsin, nasıl coşmuşsun. Kırmızı, beyaz hele şu tomurcuğunun sarısı nasıl güzel olmuş. Vayyyy kız! Benden çok mu sevdin yoksa Şaziye'yi? Menekşe senin de aşağı kalır yanın yok. Bak bak neler yapmış kendi kendine. O kadar sever şarkı söylerim, hiç bu kadar çok çiçek vermemiştin. Birde çiçeklerin etrafına kat mı yaptın? Bu nereden çıktı zilli? Yeni yeni adetler.

Senem camı açtı. Evin içi mis gibiydi. Kanepeye sabun kokulu bembeyaz çarşaf serilmiş, sakız gibi yastık yerleştirilmiş göreni içine almak için bekliyordu.

-Anne bak Şaziye abla yatağını bile yapmış? Evi mis gibi temizlemiş. Ne iyi bir kadın. Çok şanslısın valla. Çok şükür, sayesinde benim de gözüm arkada kalmıyor. Şimdi ki zamanda nerde böyle arkadaş?

Şaziye hanım kızını dinlemiyor, açık olan pencereden yarı beline kadar sarkıp bahçeye bakmaya çalışıyordu.

Ay şimdi düşüp bayılacağı valla! Bütün hepsi filiz vermiş. Neredeyse çiçeklerini göstermek için yarışacaklar. Ne yapmış bu kadın bunlara diye homurdandı. Kesin suni ilaç aldı, döktü köklerine.

Vahhh! Önce açacaklar sonra hepsi ölüp gidecek benim kuzularım. O şaziye'yi göreyim yolacam saçını başını.

-Anne ne diyorsun kendi kendine? Ne yapıyorsun öyle, düşeceksin bak şimdi. Hem hava daha serin. Çekil pencereden. Daha ilaçların bile bitmedi. Offf!

Şaziye hanım elinde kocaman bir tepsiyle kapıda belirdi.

-Geldiniz mi? Safiye ablacımmm. Nasıl oldun? Bak senin sevdiğin tavuk çorbasından yaptım. Birde çikolatalı kek.

Çikolatalı kek sözünü duyunca Safiye hanım birden sevindi ama çabuk toparladı. Şaziye ne yaptın benim çiçeklerime ?

-Ne yapmışım ablam? Aynen senin dediğin gibi, iki günde bir, yarım bardak su verdim. Şarkı söyledim, sevdim.

-Hormonlu gübre koymuşsun. Hepsi çıldırmış. Şu yıllardır açmayan mum çiçeği bile tomurcuğa durmuş.

-Yok ablam, tövbe haşa. Yapar mıyım ben öyle işler? Hem sonra hepsi telef olur. Çok seviyorum ben onları.

Safiye hanım bir daha hiç konuşmadı. Kızı sıkı sıkı tenbihler yaparak gitti. Şaziye ben yarın kahvaltını getiririm ablam, yataktan sakın çıkma diyerek evine yollandı. Gece olup yastığa nihayet kafasını koyunca Safiye hanım. Şaziye'ye yarın bir teşekkür edeyim bari, sonra çiçeklere benden iyi baktığını düşünüp onu kıskandığını falan sanır da havalara girer alimallah diye güldü. Huzurla sağ yanına dönüp gözlerini kapattı.

KAYIP...

Başımı yastığa yeni koymuş gibi kalktım bugün yataktan. Çok garip... Sanki henüz az önce uyumak için yatağa uzanmış gibi hissediyorum kendimi. Oysa on saattir uyuyordum. Yine uyanmanın pek anlamlı olmadığı bir sabah, göz kapaklarımda açılmak konusundaki düşünceleri aynı... Fazla uyumak düşünmemek için iyi oluyor ama yarattığı bu vücut ağırlığı insanı zorluyor. Sanırım uyudukça daha fazla uyumak istiyorum.”

Kendi kendime konuşmaktan vazgeçmem lazım diye düşündü tüm bunları sesli olarak söylediğini fark ettiğinde. Alışkanlık haline gelmişti. Evde sorun olmuyordu ama sokağa çıkıp insan arasında karıştığında deli gibi bakıyordu insanlar kendisine.

“Ama arada sesli konuşmam da lazım” dedi yüksek bir sesle. Sesi karşı duvara çarpıp kendisine geri döndü. “Yoksa sesimi unutacağım. Yeterince yabancı artık zaten bana...”

Bir süredir hayatının asla onu terk etmeyen bir parçası haline gelen baş ağrısı yine can yoldaşı olarak yanındaydı. “Nasıl oluyor da uyurken bile başım ağrıyor anlamıyorum,” dedi kendi kendine...

Aldığı ağrı kesici dozajı ne kadar artarsa artsın da kesilmiyordu. Giderek ağırlaşan başını taşımakta zorlanan boynunu sağa ve sola hareket ettirerek rahatlatmaya çalıştı ama pek fayda etmedi. Sırtından ve boynundan gelen sesler evdeki sessizliği bozdu. Vücundaki ağrıları dinlemekten sıkıldı.

“Belki yüzümü yıkarsam kendimi daha iyi hissederim.” – “Evet, bence de. Bak sana gözlerinde biriken çapaklardan gözlerini açamaz hale gelmişsin...”

Cevap da mı veriyorum artık kendime? Musluğun soğuk tarafını açtı. Ellerine

doldurarak yüzüne çarptığı soğuk su iyi gelmişti. Su sadece temizlik değil, yeniden doğmak gibi geldi. Yeniden doğmak duygusu bir anda kulağına harika geldi. Öldüğünde yeniden doğacağına inanan insanlardan değildi. Şu andaki bilincimle yeniden doğmayacaksam bu hayatı bir daha yaşamamın ne anlamı var ki diye düşündü. Herkesin onu sevip aradığı günlerde, bir gün gelip de böyle düşünceğini söyleseler hayatta inanmazdı.

Kafasını kaldırıp uzun süre sonra aynada gözlerine baktı. Bir zamanlar içinde yıldızlar uçuşan gözleri ne zaman bu kadar boş ve karanlık bakmaya başlamıştı acaba. Hiç heyecan ve umut taşımadığını fark etti. “Meğer gözlerim de ruhum gibi ilgiden besleniyormuş, çok zavalıca gerçekten” dedi kendi kendine... “Sadece insanların varlığında bir değerim varmış.”

Musluğun soğuk tarafını açtı. Ellerine doldurarak yüzüne çarptığı soğuk su iyi gelmişti. Su sadece temizlik değil, yeniden doğmak gibi geldi. Yeniden doğmak duygusu bir anda kulağına harika geldi. Öldüğünde yeniden doğacağına inanan insanlardan değildi. Şu andaki bilincimle yeniden doğmayacaksam bu hayatı bir daha yaşamamın ne anlamı var ki diye düşündü. Herkesin onu sevip aradığı günlerde, bir gün gelip de böyle düşünceğini söyleseler hayatta inanmazdı.

Kafasını kaldırıp uzun süre sonra aynada gözlerine baktı. Bir zamanlar içinde yıldızlar uçuşan gözleri ne zaman bu kadar boş ve karanlık bakmaya başlamıştı acaba. Hiç heyecan ve umut taşımadığını fark etti. “Meğer gözlerim de ruhum gibi ilgiden besleniyormuş, çok zavalıca gerçekten” dedi kendi kendine... “Sadece insanların

varlığında bir değerim varmış.”

Ellerini yüzünde gezdirmeye başladı. Gözlerinin çevresinde ufak tefek kırışıklıklar gördü. Yaşıma göre çok iyiyim diye düşündü. Yüzüne kocaman samimiyetsiz bir gülüş kondurdu. Beş yıl kadar önce yaptırdığı bembeyaz porselelen dişler ruh hali ile uyumsuzdu. Dudaklarını geriye doğru çekerek dişlerini ve diş etlerini tamamen ortaya çıkardı. Bir yandan da gözlerini büyütürken kendisine bakmaya devam etti. Aynada yüzüne değil iskeletine baktığını fark etti. Hemen şimdi burada bir şey olsa ve ölsem acaba beni kaç günde bulurlar ki diye düşündü.

Bunları düşünürken göğüs kafesinin ortasında bir düğüm oluştuğunu hissetti. Burnu sızladı ve istemsiz olarak gözyaşları doldu gözlerine. Sabah sabah olacak iş değildi de son zamanlarda çok fazla olmaya başlamıştı. Henüz ellili yaşlarında olmasına rağmen bu bedbaht duruş kendisini çok yaşlı hissetmesine sebep oluyordu. Bu güçsüzlük bana hiç yakışmıyor diye düşündü. Üzerimi değiştirsem dedi ama vazgeçti. “Sabah güneşi vurmuştur. Çiçeklerim kurumadan onlara su vermem lazım.”

Ayaklarını yerden kaldırmaya bile üşeniyordu aslında. Topuklarının zoruyla kendini salona sürükledi. Çiçeklerini görmek iyi geldi. Belki bir de kedi sahiplenmeliyim diye düşündü. Onunla sohbet edebilirim. Hem de birbirimizi severiz. Çiçeklerimin beni sevdiğini biliyorum. Kedim de sevecektir beni. Evde bir sevgi ortamı yaratmak konusunda kararlı düşüncelere dalarken bir yandan da ne kadar da korktuğunu fark etti.

“Çiçeklerim ve kedim de beni onlara yemek ve su verdiğim için mi severler acaba? İnsanlar gibi... Bir zamanlar gözümün içine bakıp ne kadar çok severlerdi beni. Hangi zaman diliminde bu kadar değersizleştim ki ben... İnsanlar şimdi beni hatırlamıyorlar bile. Duvarlarda asılı bu takdirlerin, büfe üzerine sıralanmış onca ödülün, yüzlerce insanla çekilmiş fotoğrafların, koyacak yer kalmadığı için oraya buraya sıkıştırılmış hediyelerin hiçbir değeri kalmadı işte...”

Oysa birkaç yıl öncesine kadar ne kadar değerliydi. Çevresinde yüzlerce insan onunla konuşmak, vakit geçirmek için gözlerinin içine bakıyordu. Şimdilerde arada sırada bir şeyler satmak için arayan şirketler ya da bankacılar dışında çalmayan telefonu o zamanlar hiç susmuyordu. Aynı anda birden fazla insan arayıp görüşmek istediğinde kimin yanına gideceğini şaşırırdı. Nasıl da çok özölüyormuş gibi yarıparlardı aralarından birini seçmek zorunda kaldığında. O zamanlar bunu büyük bir sevgi sanarak ne büyük aptallık etmişim diye düşündü.

Sahi... Sevgi neydi ki? Kaybolur muydu kendiliğinden? Bir dakika senden ayrı kalsam nefes alamıyorum diyen bir sevgili de vardı üstelik o zamanlar. “Nasıl nefes alıyor şimdi acaba...” diye söylendi kendi kendine...

Bir zamanlar kendisine gösterilen ilgileri kendisine verilen büyük değer olarak gördüğü için kendine kızdı. Sonra büyük bir acıma hissi doğdu. Kendine acıyordu evet.

Samimiyetsiz, anlık ilgileri gerçek sanarak asla değeri düşmeyecek bir altın gibi hissettiği o yıldızlı günler çok geride kalmıştı. “Bana sadece ben olduğum için değer veren bir kişi bile olmamış...”

Canı sıkıldı. Mutlaka bir kişi olmalıydı. Bu düşüncelerle eline aldığı telefonun rehberini açtı. İsimleri sırasıyla geçmeye başladı. Kendisini özleyen, gününü paylaşacağı, değerli hissettirecek birisi mutlaka vardı. Sadece şu anda aklına gelmiyordu. O zamanlar belki de kimseyi aramak zorunda kalmadığı için

diğer insanlardan ayırt edememişti. Sırayla isimleri tek tek aramaya başladı. Birkaç kapalı ve birkaç açılmayan telefondan sonra ancak birilerine ulaşabildi. “Keşke onlar da açmasaydı...” -Kimsiniz? Yok tanıyamadım. Nerden demistiniz?

-Ay canım nasılsın? Evet uzun zaman oldu görüşmeyeli haklısın. Tabi tabi ben de görüşmek isterim ama bu arası nasıl yoğunum sana anlatamam. Ama sen yine ara. Görüşürüz mutlaka...

-Vay... Hangi dağda kurt öldü efendim? Hiç aramazdın sen beni, para falan lazımsa bak baştan söyleyeyim bende de yok.

-Ya ya evet çok güzel günlerdi. Beni içlerinden çağırıyorlar canım şimdi kapatmam lazım. Haydi bye...

Kaçıncı aramayı saymamıştı ama zaten dipte hissettiği ruhunu daha dibe sürüklemeye yetmişti. Bu telefona sahip olmamın da bir anlamı yok dedi kendi kendine. Hızla karşı koltuğa savurdu. Telefon koltuğun üzerinden sekip haliye düştü. “Günlerce orada kalsa fark etmem herhalde” diye söylenirken kulağına bir telefon sesi geldi. Çalanın kendi telefonu olduğunu anlaması birkaç dakikasını aldı.

Koşarak aldı telefonu. Ekranda az önce aradığı ama ulaşamadığı isimlerden birini gördü. Bir an heyecanlandı ve tereddüt etti. Sonra telefonu açtı...

Sesi kendine yabancı ve kısık çıkmıştı -Aaayça, merhaba...

-Merhaba Mehmet. Çok çalınca açmayacaksın sandım tam kapatıyordum. Müsait değilsen sonra konuşalım.

Telefonun kapatılması ihtimali yüreğini sıkıştırdı.

-Yok... yok... sakın kapatma. Telefon uzağımdaydı. Yetişemedim.

-Tamam o zaman. Nasılsın? Nasıldı? Ne demeliydi ki? Klasikleri bozmamalıym diye düşündü.

-İyiyim. Sen nasılsın? -Sağ ol. Ben de iyiyim. Uzun zaman oldu. Hayırdır?

Gerçekten “Hayırdır?” neden aramıştı ki Ayça’yı. Alfabenin ilk harfi olmasından geliyordu bu başına. Çok kısa bir tanışıklıkları olmuştu. Kısa bir de kahve

arasında sohbet etmişlerdi sanki. Telefonunu bile neden aldığını hatırlamıyordu.

-Sustun... Yıllar geçti tabi. Yanlışlıkla mı aradın acaba beni? Benimki de laf yani. Nereden hatırlayacaksın... Ama güzel sohbet etmiştik seninle on dakika kadar. On dakikada iki yabancı ancak bu kadar dertleşebilirdi doğrusu. Ben hiç unutmadım.

Midesinde kozasını yırtarak kanatlanmış kelebekler ciğerlerini yırtarak ağzından dışarı çıkmaya başlamıştı. Kulaklarına inanamıyordu. Sohbetini... sadece sohbetini sevmişti. Sohbetine değer vermişti. Sohbeti değerliydi...

-Neyse canım nereden hatırlayacaksın benim de laf işte. Yanlışlıkla aradın muhtemelen. Kapatıyorum ben. Hoşça kal...

-Dur dur... Kapatma ne olur.

Panikle sesi yüksek çıkmıştı. “Benim de bir sohbete çok ihtiyacım var.” diye fıslıdayabildi.

Hızlıca randevulaştı. Kaybedecek vakti yoktu. Hemen kendini toparlaması lazımdı. Üzerine kalıp gibi oturmuş, günlerdir çıkarmadığı kıyafetleri sökerek çamaşır sepetine attı. Koşarak duşa attı kendini. Şarkı bile söylemek geldi içinden. Küçük küçük mırıldandı. Sesini beğenmedi. Ama olsun... içinden geliyordu ya işte...

Bir yerlerde parfümü olmalıydı. Buldu, bol bol sıktı. Kıyafet seçip giyerken bayramlıklarını ilk gün giyen çocuklar gibi hissetti kendini. Aynaya baktı. Çizgiler kaybolmuştu. Yüzündeki gülümseme sıcacıktı... Kendini beğendi. “Hazırım” Apartman merdivenleri koşarak indi. Sokak kapısını açtığı anda yüzüne ılık bir meltem çarptı. “Meğer hava ne kadar güzelmiş...” Kuşlar ne güzelmiş... Yollar, insanlar, çocuklar, kaldırım taşları ne güzelmiş...

Ben de varım işte ya... “Ben de değerliyim işte be” diye bağırırdı...

Delirdiğini düşünerek kendisine korkulu ve şaşkın gözlerle bakan kimseye aldırmandan yürüdü.

Aslında yürümüyordu, uçuyordu...

Bursa, 2021

HERCAİLER ARSIZ OLUR

Gövdesi beyaza boyanmış dut ağaçlarının arasından yürüdüm. İnce uzun, asfalt bir yol belirdi sonsuzluğa. Sabah güneşi değdi yolun bir yerlerine. Tepedeki kulübenin pencereleri güneşçilik oynadı birkaç dakika. Usul usul dokundu görüne, görünmeyene. Ilık ışınlar çıplak ayaklarımı ısıttı. Güneş yeryüzüne yayıldı giderek. Benden başka kimsenin duymadığı ağır ritimli bir müzik açılış yaptı önce. Ardından dilini bilmediğim o şarkı başladı. İnişlerden çıkışlardan sora sözcükler düştü. Güneş güçlendi. Sesler yalamamaca oynadı başımın çevresinde bir zaman. Bendim bu oyunda ebe. Birkaç andan sonra tanıdık bir kelime düştü kucağıma. Ebe olsam da yakalayan ben değildim. O bir sesizlik anında buldu beni. Oydu düşüveren. Meftune.

Alışık olmadığım bir aksan olsa da ilgimi çekmişti. “E” meler gibi çıktıktan sonra yoğun bir “f” baskısı ve sonra yumuşak bir akışla sözcük sona erdi. Aşinalığıyla titreştirmişti en küçük kemikleri; çekici, örsü, üzeniyi. Beraberinde bir yağmur gibi yağdı duygular. Ürpertiyle anlam buldu. Giderek daha çok ıslanıyordum. İçimde yankı bulduğundan mı takılmıştım bu kadar yoksa kulak aşinalığı mı her şeyin sebebi, kararsızım. Anlamaya bir ömrün yetip yetmeyeceğini bilmediğim o kelime. Şarkının sona ermesini istemiyordum, henüz ortasına varmışken başa aldım. Hiç şarkı söylemedim. Bir enstrüman da çalmadım. Çalamadım aslında; ku-lağım yokmuş. Meeeftune.

Bir boşluk anında kuyuya kaçmak gibi. Kuyuya hiç kaçmadım. Tek bildiğim, düşmekten korka korka görmeye çalıştığım dibin ıslıtısydı. Yine görmüştüm. Kalp atışlarım hızlandı. Dört odacıktı değil mi kalp? Dört odacık başına buyruk. Ritimsiz. Kollarımda donma hissi başlıyor ve başımda karıncalanma. Bir saçılma. Başına buyruk. Kendi kendine. Sonrası bir ânlık kopuş zamandan. Donakaldım. Toprak kokusu esti. Kadınlar geçti sağlı sollu sanki.

Giderek daha aşına olduğum müzikte gezintiye çıkmıştım. Bir vakit sonra müzikle karıştık. Tam bu sırada bir kelime daha düştü. Hercai. Hercai diyordu. Kendisini ağır ağır açan her şey gibi. Adım adım bilinir oluyordu. Sessizlikte. Bu çiçek adı değil miydi? Bir ses işittim. Tanıdıktı. Tanıdık, toprak kokulu ses. Babaannemin sesi. Yüksek oktavlı. Bazı zamanlarda kulaklarım kendilerini korumaya almak için bu sesi duymazdı. Yine bir boşlukta ne yapıp edip araya girmişti. Girmişti değil, girebilmişti. Duyuruna kadar avaz avaz. Yarı yolda zorunlu u dönüşü.

“Bugün hercaileri sulamadım, saat elverdi,” dedi. Alelacele harketlendi çeşmeye doğru.

Böylece babannem, sonra dokunduğu her şey peşisıra, bir cümlelik boşluktan içeri doldu. Saksılar, fidanlar, çakılısı humuslu envaıçeşit toprak, tüm bunları hizaya dizen tuğlalar. Ardından avlu belirdi. On sularında var olan bir avlu. Devrik ışınlarıyla giderek güçlendi. Parçacıklar on sularında dans etmeye başladı.

Babannem hercailerin sulanmasına çok önem verirdi. Ölmünden on gün sonra ya var ya yok, uzaklardan bir buyruk işitmiş gibi mezarına hercailer diktik. Bilerek olmadı. Bilmeden aslında. Denk geldi desek yeridir. Onu işiten sanki kabristan bekçisiydi. Bekçi diyorlardı ona ama insanın inanası gelmiyor. O meftaların her şeyi, dünyadaki sözcüsüydü sanki.

Hercaiye kelebek çiçeği diyenini bile duydum. Sözüm ona gün batımında canlanır, uçar uçar karanlık çöktümüydü çiçeğe dururlarmış. Gel de inanma. Kelebeklerin mavi kelebek olduğunu gözleriyle gördüğünü iddia edenini bile duydum. Yaratmanın sonu yok belli ki. Mavi Kelebekler filminden esinlenmiş bana kalırsa. Bosna savaşındaki insan kırımından sonra ortaya çıkmış deniyor. Kayıp cenazelerin üzerlerinde uçarlarmış. Burada yatanlar o kadar ulvî mi bilemiyorum tabii. En azından kayıp değiller. Babannem hep cennete gideyim diye dua ederdi. İşler nasıl gelişti? Sesini duydular mı, duymadılar mı, bilmiyorum. Mefta sözcüsünün de henüz bir malumatı olmadı.

Hercaileri aldığım o kabristan ziyaretimde kocaman belediye aracının kabirler arası tura çıkmış gibi koca çamları dağita devire içeri daldığını görmüştüm. Belediye işçileri yıllarca örtülerini uçura uçura gitti geldi bu belediye kamyonu. Bazen kazma kürekler bazen de ne olduğunu bilmediğim binbir çeşit alet edavat taşırdı. Bekçi beşer altışar kasa fidanı, sırsasıyla adalara dağıtmıştı. Sonra dikim başlayacakmış. Yıllar içinde renk de değiştirdi.

Çocukluğumda maviydi mesela. Sonra bir ara turuncu yaptılar, ben on beşlerimdeyken filan. Şimdi onca karışımdan sonra ne renk olduğunu çıkartamıyorum bile. Kapının hemen girişindeki çeşmenin başına da bıraktı birkaç fidan. Yanına üç tane yeni testi sıraladı.

Gövde kısmı yaldızlı boyayla bir tur geçilmişti. Fırça izleri, el titremelerine kadar seçiliyordu. Süslü bir testi iyi olabilirdi. “Deyiver bakem, kime geldin?” diye sordu kabristan bekçisi, namı diğer mefta sözcüsü.

Kime mi? Hâlâ birileri olmaya devam ederler miydi buradaki görünmeyenler? Yeraltında bir yerlerde yattıklarını varsayıyorduk. Ezbere bir varsayış işte. Kime? Babanneme desem doğru demiş olurmuydum bilemedim. Gözlerim doldu. Dilim varmadı. Parmağımla en uçtaki toprak yığınının işaret ederek: "Oraya," demekle yetindim.

Toprağı taze mezarı görünce daha fazla sormadı. Henüz yokluklara alışmadığımı, verecek bir cevabımın olmadığını anlamıştı.

"Al bunlardan. Hercai bunlar. İkisini başa birini ayakucuna dik. Meftaya rahmet yağar, azabı hafifler." Alelacele üç fidan kapıp uzattı. Biraz teselli. Biraz sevap kazanmak gibi.

Aldım. Tesellisi işe yaramıştı.

"Hercailer aaarsız olur," dedi kekeleye yutkuna, "nazar bile değmez onlara. Tohumdan çıktığını da söylerler ama bana öylesi hiç denk gelmedi."

"Eli boş gelenlerin mezara yaklaştıkça 'neden elimiz boş geldik' diye pişmanlıkları artar," dedi.

Mezara yaklaştım. Toprağın üstü kurumuştu. Karlı tepeleri andırıyordu bu haliyle. Toprağı kurutacak kadar zaman birikmişti onsuz.

Gölgede dinlenmeyi isteyecek kadar ısınmıştı hava.

Hercaileri diktim. Yıldızlı testilerin biriyle suladım. Mezara cansuyu döktüm. Vakit elvermişti. Hercaileri de sulamıştık. Babannemdi meftune. Toprağa. Çiçeklere. "M" meler gibi, "F" baskılı sonra yumuşak bir akışla sona eren. Şarkı bitmiş, meftune de hercai de sıcakla buharlaşmıştı. Gövdesi beyaza boyanmış dut ağaçlarının arasından yürüdüm. Güneş dağlarken yeryüzünü, asfalt dalgalandı az ötede.

SEMA ESEN

NAR

Çise, kavak, yel...

Gönül nasılsa hep dem...

Kapı açık gel!

İçimde güneş,

Kafamda akşam, sefa...

Rengarenk yürek!

Şiirim, morum...

Açar, solarım, can-ım..

Leylak körüyüm!

Başını kaldır!

Pusulana ışık, izle...

Pencere güzel!

İçimi açtım,

Gördüğüm nar-a şaştım...

Musmutlu bin ben!

